

Formy dalšího vzdělávání učitelů

Iveta Šmídová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iveta ŠMÍDOVÁ**
Osobní číslo: **H10356**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů
v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Formy dalšího vzdělávání učitelů**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti dalšího vzdělávání učitelů.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MUŽÍK, Jaroslav, Androdidaktika, Praha:ASPI, 2004. ISBN:80-7357-045-92.

MUŽÍK, Jaroslav, Profesní vzdělávání dospělých, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN: 978-80-7357-738-4.

PLAMÍNEK, Jiří, Vzdělávání dospělých, Praha: Grada, 2010. ISBN: 978-80-247-3235-0.

VETEŠKA, Jaroslav, Aktuální otázky vzdělávání dospělých, Praha: nkm 2011. ISBN: 978-80-7452-012-9.

PRŮCHA, J. a VETEŠKA, J., Andragogický slovník, Praha: Grada, 2012. ISBN: 978-80-247-3960-1.

PRŮCHA, Jan, Učitel: současné poznatky o profesi, Praha: Grada, 2002. ISBN: 978-80-717-8621-4.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

3. května 2013

Ve Zlíně dne 12. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15.3.2013

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Formy dalšího vzdělávání učitelů“ si dává za úkol zjistit současné formy dalšího vzdělávání učitelů na základních školách. Práce je koncipována do dvou částí, části teoretické a praktické. Teoretická část obsahuje obecné poznatky o vzdělávání dospělých, dalším vzdělávání učitelů, formách vzdělávání, pojem učitel atd. V praktické části je zhodnocen dotazník týkající se otázek z oblasti dalšího vzdělávání učitelů na základních školách. Potom na základě vyhodnocení jsem vypracovala doporučení.

Klíčová slova: formy, další vzdělávání učitelů, základní škola, dotazník, vyhodnocení, doporučení

ABSTRACT

The aim of bachelor thesis called „The forms of further teachers' education“ is to find out what contemporary forms of teachers' education are used in primary schools. Thesis is divided into 2 parts – theoretical and practical. The theoretical part contains general knowledge about various forms of adults' education, deals with other forms of teacher's training and education, explains a concept of a teacher etc. The questionnaire including questions related to other forms of teachers' training and education in primary schools is evaluated in the practical part. The final part summarises the recommendations based on the evaluation of the questionnaire.

Keywords: forms, further of teachers' education, primary school, the questionnaire, the evaluation, the recommendations

Děkuji paní prof. PhDr. Vieri Prusákové, CSc. za odborné vedení mojí bakalářské práce a za rady, které mi poskytla.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PROFESNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	13
1.1 VÝZNAM DALŠÍHO PROFESNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	14
1.1.1 Přístupnost dalšího odborného vzdělávání.....	15
1.1.2 Rozlišení dalšího odborného vzdělávání podle určitých hledisek	15
2 VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ	16
2.1 OSOBNOST UČITELE, VYUČOVACÍ STYL, UČITEL V AKCI A JEHO ROLE VE VZDĚLÁVÁNÍ	17
2.1.1 Profesní kompetence učitele	18
2.2 PROFESNÍ ROZVOJ UČITELE.....	19
2.2.1 Další vzdělávání učitelů	20
2.2.2 Specifika dalšího vzdělávání cílové skupiny učitelů	20
2.3 LEGISLATIVA V DALŠÍM A PRŮBĚŽNÉM VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ.....	21
2.4 SOUČASNÉ PROMĚNY V DALŠÍM VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ	22
2.5 PRŮBĚŽNÉ DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ	23
3 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	24
3.1 FORMY DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH.....	26
4 FORMY DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ	27
4.1 ROZDĚLENÍ FOREM DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ	28
4.2 DALŠÍ FORMY VZDĚLÁVACÍCH AKTIVIT UČITELŮ	29
4.3 FORMY REALIZACE DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ	30
5 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
6 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI	33
7 VÝZKUMNÝ PROJEKT A CÍL VÝZKUMU	34
7.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	34
7.1.1 Výzkumné otázky.....	34
7.2 METODY VÝZKUMU.....	34
7.3 PRŮBĚH VÝZKUMU	36
7.4 PRŮBĚH VÝZKUMU	40
7.5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	40
8 ZÁVĚRY VÝZKUMU	54
9 NÁVRHY A DOPORUČENÍ	55
10 SHRUTÍ ANALYTICKÉ ČÁSTI	56
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	60
SEZNAM GRAFŮ	61
SEZNAM TABULEK	62

SEZNAM PŘÍLOH.....	63
---------------------------	-----------

ÚVOD

*„ I když jednotlivý vzdělaný člověk může být poctivý i nepoctivý,
vzdělaná společnost musí být v průměru slušnější než nevzdělaná...“*

J. Plamínek (2010, s. 16)

Cílem mojí bakalářské práce je zjistit u vybrané skupiny učitelů základních škol, jestli se účastní dalšího vzdělávání, jaké formy dalšího vzdělávání absolvují, jestli nabytých vědomostí využívají efektivně ve svém povolání, otázka financování atd. Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Formy dalšího vzdělávání učitelů“.

Další vzdělávání dospělých, obzvláště učitelů, je v dnešní době aktuální a klade si čím dál větší nároky, aby se dospělí lidé neustále vzdělávali. Právě učitelé mají specifické povolání a práci, které jsou velmi důležité nejen pro rozvoj společnosti, ale hlavně pro děti, které si poznatky a vědomosti ponесou celý život. Proto zrovna učitelé by měli být těmi, kteří se neustále vzdělávají, aby mohli své znalosti dále předávat. Velmi specifická je i ekonomická oblast také v tom, že zde probíhá hodně změn a tyto změny je třeba intenzivně sledovat a při tom využít určité formy dalšího vzdělávání.

Problematika dalšího vzdělávání učitelů se dostává také v posledních letech do popředí, provádějí se změny v institucionálním zajištění tohoto vzdělávání, připravuje se kariérní řád, ale i řada legislativních dokumentů. Další vzdělávání je jednou ze součástí profesního rozvoje učitelů, lze jej chápat i jako tu část profesního rozvoje, která je institucionalizovaná a také koresponduje se vzdělávací politikou. Vzdělávací politikou rozumíme principy, priority i metody rozhodování, které se vztahují k uplatnění společenského vlivu na vzdělávání. Přitom další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj jsou mezinárodními institucemi považovány za zvláště významné v souvislosti s programy rozvoje vzdělávání

Teoretická část se zabývá profesním vzděláváním dospělých, dalším vzděláváním učitelů, formami dalšího vzdělávání dospělých a dalšími formami vzdělávání učitelů, které jsou v mé bakalářské práci stěžejní. V této teoretické části je vymezen pojem učitel, další vzdělávání učitelů a formy dalšího vzdělávání učitelů, dále legislativa v dalším vzdělávání učitelů atd. Zdrojem informací pro teoretickou část je odborná literatura z oblasti dalšího vzdělávání dospělých a učitelů.

V praktické části je realizace výzkumu pomocí kvantitativního dotazování. Dotazník je rozdán vybrané skupině učitelů základních škol a je zaměřen na zjištění, jakých forem dalšího vzdělávání se učitelé zúčastňují, jestli je efektivně využívají ve svém povolání, otázky financování atd. V první části dotazníku jsou identifikační otázky např. pohlaví, věk atd. V další části jsou otázky týkající se dalšího vzdělávání, a to konkrétně dalších forem, které učitelé využívají apod. Zdrojem informací mi byl tedy realizovaný výzkum. Na závěr uvádím doporučení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROFESNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Vzdělávání dospělých je uspokojení subjektivních vzdělávacích (poznávacích, orientačních) potřeb jednotlivce jako personální růst i s doplňkem nutnosti zajistit integraci jednotlivce do společnosti. Další vzdělávání znamená obrat k objektivním vzdělávacím potřebám, které jsou definovány například ekonomickou nutností, státními zájmy apod. (Beneš, 2008, s. 120)

Další vzdělávání se člení podle řady kritérií, např. podle účelu a také podle formy. Nejvýznamnější proud představuje další profesní vzdělávání, které je vyvoláno hlavně potřebami zaměstnání a často také zabezpečováno zaměstnavatelem. „Kvalita vzdělávání zajišťovaného firmou (používá se rovněž pojem firemní vzdělávání) je vizitkou pro hodnocení kvality firmy. Z hlediska forem existují firemní kurzy, kurzy pořádané školami a komerčními vzdělávacími institucemi.“ (Sak, Petr a kol., 2007, s. 134)

Důležitý socializační prvek v životě člověka tvoří profesní vzdělávání, které představuje významné role pro podnikatelskou činnost, nicméně určitou garanci za část odborného vzdělávání ve školství přebírá stát. Je to investice do vzdělávání občanů.

Didaktika dospělých v současnosti se vyznačuje podle Mužíka (2004, s. 10) jedním důležitým rysem, a to přejímání do svého rámce rozvíjejícího vědeckého poznání, protože si zachová jedinečným způsobem schopnost být aplikovatelná v praxi vzdělávání dospělých. Zejména se jedná o poznatky moderních elektronických technologií, softwarového inženýrství, z oblasti informatiky a dalších. Oproti tomu je didaktika dospělých v některých oblastech vzdělávací praxi tzv. *předbívána* a musí na realitu (i když se zpožděním) reagovat. To se stává např. v oblasti nových výukových technologií. Zde dochází k častým diskuzím o úloze elektronických prostředků v různých oblastech vzdělávání. Samotná pozornost je věnována analýze vzdělávacího procesu s dospělými i s jeho principy. Výukové metody jsou klasickým didaktickým tématem. Představují důležité know-how a významný rozvojový prvek pro vzdělávání dospělých. Metodické postupy jsou chápány jako pomoc dospělým v řešení problémů a v poznání. Ty jim přináší adaptace na společenské podmínky a profesní praxe.

Ztotožňujeme se s názory Beneše i Mužíka, kteří zaznamenali, že v současnosti je vzdělávání dospělých nedílnou součástí jejich profesního rozvoje i seberealizace. Oba autoři shodně tvrdí, že profesní vzdělávání dospělých je mnohdy ekonomickou nutností či určitou reakcí na současnou realitu v této oblasti.

1.1 Význam dalšího profesního vzdělávání

Ve vývoji dalšího odborného vzdělávání nastává zásadní zvrát. Další kvalifikační vzdělávání rychle expanduje v sektoru služeb, i co do počtu účastníků a vynaložených prostředků, je to nejrychleji rostoucí vzdělávací sektor. Subjektivní hodnota dalšího vzdělávání také roste. Důležité je, že další vzdělávání skýtá šance profesního vývoje. Má to i slabé stránky. Je to strach ze ztráty kompetence a také to, že získané kvalifikace nezaručují doživotní uplatnění a stálé jistoty. (Beneš, 2008, s. 120).

Další profesní vzdělávání představuje z ekonomického hlediska službu. Má charakter spotřebního statku nabízeného na trhu. Podle Beneše (2008, s. 119) je další odborné vzdělávání chápáno jako předpoklad osobní a společenské prosperity. Jeho význam roste stejně jako počet účastníků i vynaložených prostředků. Mění se zároveň jeho formy a obsahy.

„Zpravidla je vázáno na profesi či pracovní pozici a role dospělého (i na jeho ekonomickou aktivitu). Cílem aktivit v rámci dalšího vzdělávání je především: získávání nových konkrétních dovedností, znalostí a kompetencí; zvýšení kvalifikace rozšíření kvalifikace, rekvalifikace (Sak a kol., 2007, s. 135)

Podstatou dalšího profesního vzdělávání je vytváření a udržování pokud možno optimálního souladu mezi kvalifikací subjektivní (reálná způsobilost jednotlivce) a kvalifikací objektivní (nároky na výkon konkrétní profese či pozice), což v praxi znamená neustálé přizpůsobování kvalifikace pracovníka kvalifikovanosti práce. Posláním dalšího profesního vzdělávání je rozvíjet znalosti, postoje, požadované chování nezbytné pro uplatnění na trhu práce a schopnosti. Má také přímou vazbu na uplatnění se v rámci podniku a profesní zařízení. (Průcha, Veteška, 2012, s. 65)

Další profesní vzdělávání je hodně využíváno již organizacemi a firmami. Často se stává, že mezi jednotlivými organizacemi jsou i velké rozdíly. I z tohoto důvodu se dělávají průzkumy v této oblasti, abychom věděli, jak velké rozdíly v podnicích mohou být. Profesní vzdělávání v životě člověka představuje významné role pro podnikatelskou činnost. Nicméně určitou garanci za část odborného vzdělávání přebírá stát. Je to investice do vzdělávání občanů.

1.1.1 Přístupnost dalšího odborného vzdělávání

Mezi důležité faktory, působící před zahájením kurzu, je možné zařadit poskytování a podporu pracovního prostředí, adekvátní přístup, podporovaný kurz, poskytnutí výukového portálu se seznamem možností, finanční kompenzace, nefinanční kompenzace (např. příležitost v kariéře), přístup k dalším vzdělávacím aktivitám po dokončení kurzu, motivační klima. Obsah kurzu má být osobní s přiměřenými úlohami. Nejdůležitější zásadou ve vzdělávání dospělých je především informovanost. Každý účastník kurzu musí vědět ještě před zahájením kurzu, co od něj očekávat. Jaká je úroveň a obsah kurzu, co je cílem kurzu a jaký je pro něj přínos po jeho absolvování. (Sak a kol., 2007, s. 136 – 137)

Ztotožňujeme se s výše uvedeným tvrzením, že informovanost a motivace účastníků, jsou hlavními faktory před absolvováním odborného kurzu. Dalším důležitým faktorem je možnost finanční kompenzace. Nefinanční kompenzací myslíme možnost dalšího kariérního růstu, vyšší prestiž v určitém povolání i sebeuspokojení či určitá satisfakce. V kurzu by se měl účastník cítit spokojený a měl by mít pocit, že právě do tohoto kurzu patří. Proto je optimální vhodně připravit úlohy pro účastníky, aby nebyly příliš náročně nebo naopak přespříliš jednoduché. Zvýší se tím zájem o danou problematiku a v neposlední řadě i zájem účastníka se nadále vzdělávat v dalších potenciálních odborných kurzech.

1.1.2 Rozlišení dalšího odborného vzdělávání podle určitých hledisek

Další odborné vzdělávání je možné podle Beneše (2008, s. 121) rozlišovat:

- **další vzdělávání specifické pro určitá povolání** (lékař, právník, programátor apod.),
- **další vzdělávání specifické pro určitý typ zaměstnavatele** (pracovníci mají většinou příležitost k dalšímu vzdělávání),
- **další vzdělávání v každém přístupných povoláních** (např. řidiči, řemeslníci, pracovníci úklidových firem. Možnost dalšího vzdělávání pro tuto skupinu je omezená),
- **další vzdělávání pro nezaměstnané, postižené, nekvalifikované.**

Další rozlišení z hlediska přístupnosti dalšího vzdělávání vrcholového managementu, vzdělávání nižšího a středního managementu, vzdělávání řadových a perspektivních zaměstnanců, vzdělávání pro všechny zaměstnance, např. jazykové kurzy.

2 VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ

Učitelé jsou připravováni na fakultách vysokých škol, později se vzdělávají v průběhu své profese. Skoro ve všech zemích se příprava na učitelskou profesi dnes uskutečňuje na úrovni terciálního vzdělávání, ale ne vždy pro všechny kategorie učitelů. Podle Průchy (2002, s. 98) přípravné vzdělávání učitelů (initial teacher training) znamená přípravu na profesi, a to na základě studia vedoucího k získání učitelské kvalifikace. Pedagogičtí pracovníci i veřejnost se shodují v tom, že způsob a kvalita přípravy učitelů ovlivňuje do značné míry také i kvalitu školní výuky a ve svých důsledcích i rozvoj národní vzdělanosti. Ve všech zemích se věnuje zvýšená pozornost problematice přípravného vzdělávání učitelů. Jak tedy příprava budoucí učitelů u nás či v jiných zemích vypadá? V různých zemích se uplatňuje buď souběžný model (concurrent model), nebo následný model (consecutive model) přípravy učitelů, popř. i kombinace obou:

1. V souběžném modelu budoucí učitelé studují paralelně jak předměty všeobecného základu a vybrané aprobační předměty, tak i pedagogické, psychologické, didaktické disciplíny a během studia absolvují také praktický výcvik ve školách. Uplatnění: ve většině zemí EU, především pro přípravu učitelů primárních škol. V bývalých socialistických zemích, včetně ČR, v nichž je realizován pro přípravu učitelů všech stupňů škol (na pedagogických fakultách).

2. V následném modelu studují studenti učitelství nejprve první úroveň terciálního vzdělávání (univerzitního nebo neuniverzitního) v nějakém oboru (např. přírodovědný aj.) a až po jeho ukončení se připravují speciálně na učitelskou profesi v dalším pedagogickém studiu.

Průcha (2002, s. 101) uvádí, že v České republice získávají učitelé kvalifikace ve *vysokoškolském studiu* určeném pro učitele primárních a sekundárních škol (vč. speciálních). Toto studium je minimálně čtyřleté a probíhá na devíti pedagogických fakultách, dále na 24 fakultách českých vysokých škol (fakulty filozofické, přírodovědecké, tělesné výchovy a sportu, teologické a další).

Ztotožňujeme se s autorem, že český model přípravného vzdělávání učitelů je – co se týká institucionálního zabezpečení – na dobré úrovni. Budoucí učitelé v ČR uplatňují model souběžný, který je určený obvykle pro přípravu učitelů všech stupňů škol (na pedagogických fakultách). V některých zemích se modely realizují jejich kombinací.

2.1 Osobnost učitele, vyučovací styl, učitel v akci a jeho role ve vzdělávání

Osobnost učitele je třeba chápat jako obecný model osobnosti člověka, vyznačující se především psychickou determinací. Jedná se o otevřený regulační systém, spojený s autoregulací, determinovaný dynamickými vztahy vnitřních předpokladů a vnějších podmínek utváření a projevů osobností jako svérázné individuality, kterou je osobnost učitele.

Vyučovací styl učitele lze podle Dytrtové, Krhutové (2009, s. 20) rozdělit do tří typových kategorií: **učitel manažer, facilitátor, pragmatik**. **Manažerský styl** se vyznačuje povzbuzováním žáků k učení, efektivitou, korektní zpětnou vazbou a systematickou organizací. **Facilitační styl** je zaměřen na žáka, důraz je kladen na individualizaci výuky a procesy učení, na vnímání jeho potřeb a zájmů. **Pragmatický styl** se zaměřuje na cíle a dosažení znalostí ve spojení s jejich aplikací. Zdůrazněny jsou i výsledky vzdělávání.

Pedagogická způsobilost je důležitá pro výkon povolání učitele. Její součástí jsou dle Lazarové (2005, s. 22) **pedagogické kompetence**, které pomáhají úspěšně plnit v roli učitele běžné či méně běžné úkoly, které život v profesi přináší.

„Jedna otázka je vztahována k výcviku profesionálních učitelů základních a středních škol, který je důležitý v současné diskuzi: *Jaké je vzdělávání?*, jako je paralelně polemika nad základními principy samotných *učitelů v akci*. Rozhodující charakteristikou výcviku učitelů základní a střední školy je jejich spoluodpovědnost v hlavním vzdělávání jejich žáků, cílový pohled do rozhledu (duševního) než jejich specifická odpovědnost jako učitelů jazyků.“ (James, 2001, s. 8)¹.

Pro osobnost učitele jsou významné ty komponenty, které je možné odhalit u učitelů v akčním prostředí (škola, výchovně – vzdělávací proces) jako např. psychická odolnost, adaptabilita a adjustabilita, schopnost osvojit si nové poznatky, sociální empatie a komunikativnost.

¹ Pozn., „One question related to primary and secondary teachers professional practice which is significant in the present discussion is *What is education?*, as there are parallels between the answer to the question and the underlying principles of *Teachers in Action* itself. A determining characteristic of primary and secondary school teacher practice is their involvement in the general education of their learners, a goal greater in scope than their specific responsibilities as language teachers.“ (James, 2001, s. 8)

2.1.1 Profesionální kompetence učitele

Profesionální kompetenci učitele rozumíme jako komplexní potencialitu učitele k úspěšnému či efektivnímu vykonávání učitelství profese. Podstatou učitelovy profesionální kompetence je jeho schopnost k aktivnímu pedagogickému jednání. Jednání učitele je vedeno subjektivními teoriemi, které je možno chápat jako zvláštní formu organizace pedagogických znalostí učitele. Vedle teoretického studia jsou také praktické zkušenosti základem pro utváření a rozvíjení těchto pedagogických znalostí, které učitel získává v průběhu svého profesionálního vývoje. „Znalosti uvnitř kompetence“ nám umožňuje strukturální pohled na profesionální kompetenci učitele. Důležitým aspektem je to, když se tyto znalosti dostávají „na povrch“ až v učitelově jednání. Uplatnění jeho kompetentních znalostí je možné posoudit až na základě jeho pozorování. Je důležité si uvědomit, že není tak podstatné, co a kolik toho lidé vědí, ale to, co a jak dělají.

„Důležité jsou tedy i motivy a cíle, které učitelé sledují, nevědomé a neverbalizovatelné kognitivní procesy, dovednosti, zkušenosti, subjektivní teorie, stejně jako emocionální dimenze učitelova pedagogického jednání. Je proto žádoucí poznamenat, že znalosti jsou sice nezbytnou, nicméně nikoli dostačující podmínkou kompetentního jednání učitele.“ (Janík, 2005, s. 16)

Důležitým aspektem je to, když se tyto znalosti dostávají „na povrch“ až v učitelově jednání. Uplatnění jeho kompetentních znalostí je možné posoudit až na základě jeho pozorování. Je důležité si uvědomit, že není tak podstatné, co a kolik toho lidé vědí, ale to, co a jak dělají.

2.2 Profesní rozvoj učitele

Dovednost spolupracovat na svém osobnostním a profesionálním rozvoji s kolegy, je u učitelů možné i smysluplné rozvíjet již v období pregraduální přípravy. Důležitá je podpora jejich osobnostního rozvoje a zvyšování odolnosti vůči různým rizikům. Žádné další vzdělávání nemůže však dát učitelům klíč pro zvládnání permanentních proměn školní reality a někdy hluboce zakořeněné institucionální strnulosti. (Lazarová, 2001, s. 7)

Dle Kohnové (2004, s. 20) samotný pojem *profesní rozvoj učitelů* se často nesprávně zaměňuje za pojem *další vzdělávání učitelů*. Za profesní rozvoj učitele je považována jakákoliv činnost, kterou se rozvíjí individuální schopnost, znalost a mnoho dalších charakteristik povolání učitele. Další vzdělávání je chápáno jako součást profesního rozvoje. K profesnímu rozvoji dochází přímo praxí učitele. Sem spadá například:

- samostudium,
- sebevzdělávání.

Samostudium či sebevzdělávání představuje soubor činností a postupů. Zvláště naléhavé je, když se objeví nové skutečnosti, se kterými se učitelé musí seznámit a naučit se je. Někdy se zavádí termín *učící se učitel*.

Profesní rozvoj je tak rozsáhlý soubor různých aktivit, že specifikum dalšího vzdělávání je především v jeho institucionální podobě. Obě složky profesního rozvoje tzn. samostudium i rozvoj poznatků mohou být realizovány podle závazných programů, cíleně vyvinutých, odborně připravených, řízených a evaluovaných. Pak je lze považovat rovněž za *institucionální další vzdělávání*. Další vzdělávání učitelů je svou povahou tedy institucionální. Instituce neznamena školící zařízení, ale systém institucí, odpovědných autorit, které mají určeny ve vzdělávacím systému své funkce, tedy dalšího vzdělávání ve školství. (Kohnová, 2004, s. 21)

Základy profesních dovedností získávají budoucí učitelé v rámci pregraduálního studia učitelství na fakultách připravujících učitele. Dále je z hlediska profesního rozvoje učitele velmi důležité a naléhavé neustálé vzdělávání různými formami během celého svého kariéerního života.

Učitel zastává ve své profesi tyto pedagogické role. Je poskytovatel poznatků a zkušeností, poradce a podporovatel, projektant a tvůrce, diagnostik a klinik, třídní a školní manažer a reflektivní hodnotitel.

2.2.1 Další vzdělávání učitelů

Další vzdělávání učitelů (in-service teacher training) označuje různé formy profesního vzdělávání učitelů tzn. zaměstnaných neboli také „v činné službě“. (Průcha, 2002, s. 98).

Švec (dle cit. Kyriacou, 1991, s. 8) uvádí, že existují zdroje, z nichž může učitel čerpat při zdokonalování svých dovedností. Například na brněnské Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity, kde ve spolupráci s Centrem pro další vzdělávání učitelů na této univerzitě, připravili ve workshopech pro učitele, zaměřených na efektivní vyučovací postupy následující zdroje:

- tipy pro účinnou výuku, uvedené v přístupně napsané literatuře;
- výcvikové kursy, workshopy a jiné aktivity, zaměřené na osvojení a zdokonalení pedagogických dovedností;
- výměna pedagogických zkušeností učitelů z různých škol;
- vzájemné hospitace učitelů;
- pedagogické experimentování učitelů (například ověřování alternativních vyučovacích postupů, jejichž uplatňování obvykle vyžaduje nové pedagogické dovednosti či modifikaci již osvojených dovedností učitele a jeho vyučovacího stylu).

2.2.2 Specifika dalšího vzdělávání cílové skupiny učitelů

Podle Mužíka (2012, s. 160) současný systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen DVPP) si nese určitá specifika (klady i zápory), například: (viz tabulka č. 1)

Tabulka 1 Specifika dalšího vzdělávání učitelů

Klady	Zápory
široká nabídka programů DVPP, časová dostupnost nabízených programů, flexibilita s možností se přizpůsobit aktuálním potřebám	malé propojení DVPP s kariérním systémem pedagogů, nedostatečná statistická šetření vzdělávacích potřeb učitelů, chybějící analýzy účelnosti vynakládaných finančních prostředků

V dalším vzdělávání cílové skupiny učitelů jsou různá specifika, kladné i záporné stránky. Důležitým faktorem v současném systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků je ochota včas reagovat na aktuální potřeby.

2.3 Legislativa v dalším a průběžném vzdělávání učitelů

§ 24 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů

Další vzdělávání pedagogických pracovníků

„Pedagogičtí pracovníci mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, udržují a doplňují kvalifikaci. Mohou se účastnit dalšího vzdělávání, kterým si zvyšují kvalifikaci. Zvýšením kvalifikace se podle zvláštního právního předpisu (§ 231 odst. 1 zákoníku práce) rozumí též její získání nebo rozšíření. Další vzdělávání pedagogických pracovníků se uskutečňuje na vysokých školách, v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a v jiných zařízeních na základě akreditace udělené ministerstvem, samostudiem, dalším vzděláváním zdravotnických studijních oborů (zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti).“ (Česko, 2007, s. 423)

Vyhláška č. 317/2005 Sb. zpřesňuje dle Průchy, Vetešky (2012, s. 64) podmínky dalšího vzdělávání (institucionálního) pedagogických pracovníků. Uvádí zde tři druhy dalšího vzdělávání: 1. studium ke splnění kvalifikačních předpokladů, 2. studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů, 3. studium k prohlubování odborné kvalifikace. Ukončení studia probíhá obhajobou závěrečné písemné práce, závěrečnou zkouškou. Absolvent získá po úspěšném složení zkoušky osvědčení. Na studium pro asistenty pedagogů a ředitele škol a školských zařízení se vztahuje zvláštní ustanovení.

§ 10 Průběžné vzdělávání

„Průběžné vzdělávání je zaměřeno na aktuální teoretické otázky související s procesem vzdělávání a výchovy. Obsahem průběžného vzdělávání jsou zejména nové poznatky z obecné pedagogiky, pedagogické a školní psychologie, teorie výchovy, obecné didaktiky, vědních, technických a uměleckých oborů a jejich oborových didaktik, prevence sociálně patologických jevů a bezpečnosti a ochrany zdraví. Průběžné vzdělávání může zahrnovat i jazykové vzdělávání pedagogických pracovníků. Formy průběžného vzdělávání jsou zejména účast na kurzu a semináři. Délka trvání vzdělávacího programu průběžného vzdělávání činí zejména 4 vyučovací hodiny. Dokladem o absolvování průběžného vzdělávání je osvědčení.“ (Česko, 2007, s. 448)

Legislativa dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků přesně vymezuje druhy dalšího vzdělávání a způsob ukončení studia.

2.4 Současné proměny v dalším vzdělávání učitelů

Magisterské univerzitní vzdělání učitelů primární škol je možné považovat za kulturní výzvu pro společnost, v zájmu jejího rozvoje. Dalším krokem ve vzdělávací politice ve vztahu ke koncipování dalšího vzdělávání učitelů je vznik Národního programu rozvoje vzdělání (2001, dále jen Bílá kniha). Zde jsou zdůrazněny proměny školy, ale i nutnost proměn učitelské profese ve smyslu položení důrazu na kvalitní učitele jako klíčové aktéry v těchto proměnách, dále změny v pojetí rolí a kompetencí učitele jako východiska pro zásadní změny v koncepci učitelského vzdělávání v pojetí kategorie učitelů primární školy. Za velmi důležitý aspekt ke zvýšení kvality učitelského vzdělávání se považuje v Bílé knize vytvoření profesních standardů pro jednotlivé kategorie učitelů v systému vzdělávání učitelů v ČR. (Spilková, 2004, s. 120).

Současný stav, kdy požadavky na výstup učitelského vzdělávání jsou zcela v kompetenci vysokých škol, se považuje za neudržitelný. Zvažují se dále tři základní způsoby, kterými se definují minimální standardy:

- definování složek učitelské přípravy
- definování klíčových kompetencí učitele jako výstupů přípravy
- definování základního obsahu učitelské přípravy a jeho struktura

„Zatímco ve vzdělávání učitelů vyšších sekundárních škol převládá v Evropě konsekutivní model, ve vzdělávání učitelů primárních škol (učitelé 1. stupně základních škol v ČR) jednoznačně převládá integrovaný model studia. Za specifický a pro vzdělávání učitelů primárních škol klíčový rys všeobecně pokládá nutnost integrace vyplývající z širokého profilu a multidisciplinarity studia. Právě výrazně odlišné pojetí oborové přípravy u této kategorie učitelů je hlavním argumentem pro integrovaný model učitelského vzdělávání.“ (Spilková, 2004, s. 122)

Vzdělávání učitelů primárních škol má vůdčí roli v koncepci vzdělávání této kategorie učitelů v celostátním měřítku (Spilková, 2004, s. 270)

Učitel profesionál, s rozvinutou schopností sebereflexe teoretické reflexe praktických zkušeností se některým pedagogickým akcím později zpětně myšlenkově vrací. (Spilková, 2004, s. 26)

Je možné konstatovat, že v poslední době lze významně zaznamenat obsahové změny v oblasti pedagogicko-psychologické přípravy, hledání nových cest, ale i návrat k tradici.

2.5 Průběžné další vzdělávání učitelů

Průběžné neboli kontinuální či soustavné další vzdělávání je celý komplex vzdělávacích aktivit. Součástí tohoto dalšího vzdělávání jsou jednak **kurzy**, ale i **soustavná celoroční činnost metodiků a metodických center** na příslušné úrovni. Rozlišujeme tyto druhy dalšího vzdělávání učitelů:

- **Kurzy a podobné vzdělávací akce**

Zahrnují se sem různé vzdělávací akce, kurzy, vzdělávací cykly, letní školy apod. Akreditační komise pro další vzdělávání pedagogických pracovníků MŠMT ČR vydává akreditace – osvědčení o způsobilosti vzdělávacího zařízení pro konkrétní vzdělávací program. Normativní kurzy nebo školení mohou být z určitých důvodů povinná. Tyto kurzy organizovány na základě aktuální potřeby či podle charakteru určité činnosti.

- **Soustavná metodická a servisní činnost zařízení pro další vzdělávání učitelů**

Toto další vzdělávání učitelů provádějí instituce dalšího vzdělávání učitelů a je založeno na soustavné činnosti metodických kabinetů, metodiků, školského managementu či předmětových sdružení. Jedná se o následující činnost:

- metodická
- poradenská
- konzultační
- vzdělávací
- informační
- koordinační služby
- další servis

Patří sem i školení školského managementu a realizace záměrů vzdělávací politiky. Ideální by bylo vzdělávání na úrovni menšinového územního celku, zde je snadná dopravní dostupnost, malé finanční náklady, úspora času a výhodou je, že se účastníci navzájem znají. (Kohnová, 2004, s. 92-94)

Další vzdělávání učitelů v průběhu jejich profese je nedílnou součástí jejich profesního rozvoje a kariéry. Rozlišujeme dvě podskupiny tohoto druhu dalšího vzdělávání, jsou to na jedné straně kurzy, vzdělávací akce, na druhou stranu metodická činnost. Jsou to různé vzdělávací a podpůrné aktivity, které jsou důležité pro rozvoj školy.

3 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Formální vzdělávání je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách. Legislativa vymezuje funkce, cíle, obsahy, organizační formy a způsoby evaluace formálního vzdělávání a absolventi jednotlivých stupňů získají potvrzení – vysvědčení, diplom, certifikát apod. Neformální vzdělávání se realizuje formou kurzů, seminářů apod., zpravidla v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucí, ve školách, ale i v zařízeních neziskových organizací. Je zaměřeno na získávání vědomostí, dovedností, kompetencí, které mohou jedinci zlepšit jak společenské, tak i pracovní uplatnění. Neformální vzdělávání zahrnuje např. kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy, ale i krátkodobá školení a přednášky, např. povinná školení zaměstnanců, legislativní změny apod. Neformální vzdělávání nevede k získání uceleného stupně vzdělání. Neformální vzdělávání se realizuje mimo formální vzdělávací systém a je zaměřeno na určité skupiny populace a organizují je různé instituce např. instituce pro vzdělávání dospělých, podniky, kulturní zařízení, nadace, kluby apod. (Skalková, 2007, s. 67)

Informální vzděláváním (učením) se rozumí proces získávání vědomostí, osvojování dovedností v práci, rodině a ve volném čase. Zahrnuje i sebevzdělávání, přičemž učící se jedinec nemá možnost si ověřit nabyté znalosti. Tento typ vzdělávání je neorganizovaný, zpravidla nesystematický a institucionálně nekoordinovaný. (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 21-22)

Vzdělávání je učení organizované s určitým záměrem. Tímto záměrem je dosažení kompetence neboli způsobilosti k činnosti či činnostem. Aby mohlo vzdělávání jako záměrné učení probíhat skutečně organizovaně a také být kontrolované, musí nabývat určitých popisatelných **forem**. „Vzdělávání tedy může mít pouze omezené množství podob, závislé sice na detailnosti pohledu a klasifikační pílí příslušného teoretika, jenž vzdělávání třídí, ale v každém případě konečné.“ (Plamínek, 2010, s. 38)

Školení se specializuje spíše na předávání teoretických znalostí a často se blíží tradiční školní praxi. Školení, kurs nebo přednáška vede lektor, školitel nebo přednášející. Účastníci zde zpravidla sedí a poslouchají. Diskuse zde bývají krátké. **Trénink** je zaměřený na získávání praktických dovedností. Probíhá zde nácvik určitých postupů. Trénink, tréninkový kurs nebo kurs vede trenér nebo lektor. **Konzultace** vykonávají konzultanti nebo poradci. Úkolem konzultanta je navrhnout ideální řešení konkrétní reálné kauzy nebo situace ve firmě. Podpora při řešení konkrétních reálných kauz zprostředkovává poradenství.

Koučování zajišťuje rozvoj schopností zvládat reálné kauzy. Učitelem je kouč, účastník je koučovaný. **Učení z výkonu učitele** znamená, že vzdělávaný přihlíží výkonu učitele (demonstrace). **Učení z vlastního výkonu** je když, učitel přihlíží výkonu vzdělávaného (tzv. stínování).

Tabulka 2 Kombinované programy podle Plamínka

Forma vzdělávání	Role účastníka	Role lektora
Trénink	je „cvičen“ trenérem	je „trenérem“, stimuluje k nácviku
Školení	je informován lektorem	je zdrojem informací
Koučování	„učí se učit se“	stimuluje účastníka ke generování poznatků
Konzultace	je „instruován“ expertem	je zdrojem návodů k chování a řešení
UVV	je objektem pozorování	je „dárce“ reflexe („zpětné vazby“)
UVU	je pozorovatelem reality	je vzorem k napodobování

Podle Plamínka (2010, s. 45 - 46) může jedna forma vzdělávacího programu být součástí jiné formy. Také se s ní může rovnocenně doplňovat či na ni navazovat. Každé třídění forem vzdělávání je hodně problematické i trochu umělé. Názvy a definice nejsou podle autora nijak zásadní, ale jedná se hlavně o existenci a podstatu různých přístupů.

Vzdělávání dospělých se může realizovat různými způsoby a formami. Rozlišujeme formální, neformální a informální vzdělávání. Souhlasíme, že vzdělávání je učení organizované určitým záměrem. V tomto smyslu je pochopitelné, že aby bylo učení popsitelné, musí nabýt určitých forem. Každá forma vzdělávání má svoje specifika a každá forma více méně vyhovuje určité cílové skupině. Mluvíme o specifickém způsobem zadaných úlohách a úkolech, případně o rolích a pracovních pozicích.

3.1 Formy dalšího vzdělávání dospělých

Formy dalšího vzdělávání dospělých je možné z nejrůznějších hledisek:

- **délka trvání** (vyučovací hodina, den, týden aj.),
- **prostředí výuky** (na pracovišti, mimo pracoviště, v přírodě, v místnosti, v laboratoři či dílně, doma; virtuální prostředí aj.),
- **interakce vzdělavatel – vzdělávaný: přímá interakce** individuální, skupinová, kooperativní, participativní, individualizovaná); **nepřímá interakce** (internet aj.),
- **zaměření vzdělávacího procesu** (kvalifikační či rekvalifikační kurzy, zájmové vzdělávání, občanské vzdělávání). (Palán, Langer, 2008 cit. dle Veteška 2011 s. 91)

Další členění rozděluje formy na:

- **formy s trvalým složením účastníků:** studijní skupiny, kurzy, semináře
- **formy s nestálým složením účastníků:** tematické večery, vzdělávací cykly (Řehák, 1981 cit. dle Mužík, 2004, s. 55).

Jiným dělením může být diferenciací forem z hlediska:

- **množství účastníků** (individuální, párové, skupinové, hromadné),
- **organizace vzdělávací akce** (trvalé složení či nestálé složení účastníků),
- **délky trvání** (jednorázové, cyklické)
- **podle specifika subsystémů vzdělávání** tzn. školská a mimoškolská výuka dospělých, firemní vzdělávání (Bočková, 1991 cit. dle Veteška, 2011 s. 91)

Často bývá pojem forma a typ (druh) vzdělávání zaměňován.

Typem vzdělávání (studia) rozumíme prezenční studium, distanční studium a dálkové studium, kombinované a externí studium a večerní studium.

Didaktickými formami se rozumí uspořádání procesu, tedy vytvoření prostředí a způsob organizace činnosti lektora i studentů. Definují časový a prostorový rozsah a úroveň vyučování. (Veteška, 2011, s. 91)

Volba vzdělávacích forem má často velký význam. Při výběru formy vzdělávání se zvažujeme určitá didaktická hlediska. Jedním hlediskem je naučit se v krátkém času co nejvíce. Dalším hlediskem může být ekonomické, kdy zvažujeme náklady na výuku či čas atd. Nemalý vliv může mít forma i na celý průběh didaktického vzdělávacího procesu.

4 FORMY DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ

Formy dalšího vzdělávání nejsou v literatuře jednotně vymezovány, ale můžeme však najít určité společné charakteristiky. Podle Kohnové (2004, s. 87) jsou významným kritériem formy a podmínky realizace. Další vzdělávání lze dělit na vzdělávání časově ohraničené (certifikát) a vzdělávání probíhající průběžně (bez získání vyššího stupně kvalifikovanosti).

Přednáška a školení jsou nejčastější vzdělávací formou. Jsou to převážně krátkodobé, obvykle jednorázové akce. Přednášející předává informace o příslušné problematice (např. teorie, zákony či nové směrnice, nové postupy apod.). Aktivita je jednoznačně na straně přednášejícího. Přednášejícím může být lektor, školitel, instruktor.

Seminář je forma vzdělávací aktivity užívaná na vysokých školách (doplněk k přednášce). V oblasti dalšího vzdělávání učitelů se může vztahovat k různým okruhům témat nejen z oblasti pedagogické vědy (psychologie, didaktika, poradenství ve škole apod.). Jsou to krátkodobé nebo střednědobé, jednorázové i navazující akce. V semináři se účastníci zapojují do diskuse, vyměňují si zkušenosti, dělají cvičení apod. Seminář vede obvykle lektor.

Kurz je samostatnou vzdělávací formou, většinou složenou z více jednotek – lekcí, přednášek, cvičení, seminářů. Kurz má většinou stanovené didaktické postupy a obsah bývá koncipován jako jedna či více navazujících lekcí mající podobu uceleného programu. Jsou to krátkodobé, střednědobé i dlouhodobé akce. Mohou být jednorázové i navazující, cyklus seminářů. Aktivita je střídavě na straně lektora i účastníků. Typický je přesný didaktický postup lektora (instruktora).

Výcvik je vzdělávací forma orientující se na osobní rozvoj a bývá spojován s psychologickou tematikou. Jsou to dlouhodobé, opakované akce s návaznostmi a s intervizemi skupinami, často zakončené zkouškou. Aktivita je na straně účastníků, prožitková cvičení, supervize, ověřování v praxi, reflexe praxe, samostatnost s vysokou kreativitou účastníků. Výcvik je veden lektorem (facilitátorem).

Dílna je organizační forma dalšího vzdělávání ve spojitosti s krátkodobým nácvikem psychomotorických dovedností nebo didaktických postupů s ukázkami konkrétní praxe. Tato vzdělávací akce bývá jednorázová v rámci jednoho tématu. Aktivita je na straně účastníků.

4.1 Rozdělení forem dalšího vzdělávání učitelů

Forem dalšího vzdělávání učitelů (dále jen DVPP) je několik. DVPP dělí na dva směry, a to na kvalifikační postgraduální vzdělávání realizované formou rozšiřujícího studia, doplňujícího studia, nebo specializačního studia a na průběžné studium realizované prostřednictvím různých přednášek a školení, seminářů, kurzů, výcviků a dílen. DVPP u nás zajišťují různé instituce – střední nebo vysoké školy, neziskové organizace, soukromí lektoři. Do systému DVPP jsou také zapojeny základní školy, které se zaměřují na organizaci vzdělávání pro vlastní pedagogy nebo pedagogy partnerských škol. (Mužík, 2012, s. 160)

Témata, kterými se DVPP zabývá je spousta, například:

- tvorba vzdělávacích programů
- začleňování průřezových témat
- ICT
- ekologická výchova
- cizí jazyky
- kooperativní metody vyučování
- projektová výuka
- kvalifikační vzdělávání v rámci inovativních vzdělávacích koncepcí
- metody práce s nadanými žáky
- metody nápravy SPU (specifické poruchy učení)
- alternativní přístupy k hodnocení žáků
- integrace postižených žáků atd.

Jednou z hlavních institucí, která se zabývá dalším vzděláváním pedagogických pracovníků je Národní institut pro další vzdělávání (dále jen NIDV). Jedná se o neziskovou organizaci, která má své pobočky ve všech krajských městech ČR a působí od roku 2004, respektive 2005. NIDV působí jako vzdělávací organizace dalšího vzdělávání učitelů v oblastech, které MŠMT ČR definuje jako priority. (Mužík, 2012, s. 159)

Semináře, které NIDV pro učitele vytváří a organizuje, se tak mohou konat v místě jejich působení. Absolvování některých seminářů je nezbytná podmínka výkonu řady funkcí, což je možné nazvat podle NIDV jako kariérní systém (Futura, 2008).

Nemalá pozornost je ve školství věnovaná vzdělávání pedagogických pracovníků, které většinou probíhají ve školním či mimoškolním prostředí.

4.2 Další formy vzdělávacích aktivit učitelů

Každá z forem dle Beneše (2008, s. 120) má specificky definované cíle a s nimi úzce spojené metody a způsoby řízené práce. Vzdělávání v odborných a vysokých školách je státně regulováno. Každá z těchto forem také potřebuje odborníky nebo lektory, kteří budou zajišťování kvalitní (pokud možno) náplň výše uvedených forem.

Je celá řada nových forem vzdělávání učitel. Jsou to například aktivity přímo ve škole, práce na projektech, hospitace, různé výzkumy. Dalšími formami vzdělávání učitelů mohou být učení v rámci e-learningu, výměnné pobyty ve školách, mezinárodní návštěvy apod. V současnosti dochází k rozvoji informačních technologií, možnosti vyšší mobility učitelů i dalších faktorů, kdy dochází k prosazování dalších forem vzdělávání učitelů.

Možností různých forem dalšího vzdělávání učitelů je několik:

- vzdělávání formou setkávání se jinými učiteli z jiných škol,
- formou vzdělávání ve škole při projektovém výzkumu,
- interní forma vzdělávání ve škole, které zajišťují lektori či pracovníci škol,
- forma vzájemné návštěvy v hodinách kolegů ve školách,

Další vzdělávání učitelů provádějí podle Kohnové (2004, s. 93-94) instituce dalšího vzdělávání učitelů a je založeno na soustavné činnosti metodických kabinetů, metodiků, školského managementu, předmětových sdružení. Jedná se o činnost:

- metodickou,
- poradenskou,
- konzultační
- vzdělavatelskou
- informační a koordinační služby
- další servis.

Za optimální je považována realizace vzdělávání na úrovni menšinového územního celku. Výhodou je např. i to, že účastníci se už znají a je možné bezplatně využívat školních prostor a vybavení. Forem realizace dalšího vzdělávání učitelů je celá řada. Souhlasíme s výše uvedenými autory, že vzdělávání potřebuje odborníky, kteří budou naplňovat kvalitně výše uvedené další formy vzdělávání. Dále, že další vzdělávání učitelů je soustavná a cílevědomá činnost.

4.3 Formy realizace dalšího vzdělávání učitelů

Formy realizace dalšího vzdělávání učitelů se rozděluje na dva základní směry:

- kvalifikační,
- průběžné další vzdělávání.

Kvalifikační vzdělávání je realizováno především ve formách postgraduální, rozšiřující specializační, doplňující pedagogické a normativní studium či školení. Jeho absolvování je doloženo odpovídajícím dokladem a získáním vyššího stupně kvalifikace ve školství. Toto další vzdělávání učitelů je časově omezené, s pevně stanovenými požadavky, se specifikovaným obsahem a rozsahem i zřetelně definovanou kvalifikací, ke které studium vede. Kvalifikační vzdělávání lze rozdělit následovně:

- rozšiřující studium (rozšíření předmětové aprobace),
- specializační studium (pro přípravu činnosti nad rámec aprobace učitele),
- rozdílové studium (absolvování *modulové* upraveného studijního programu),
- funkční studium (k dosažení dalších diplomů a získání vyššího funkčního postavení). (Kohnová, 2004, s. 88-90)

Průběžné další vzdělávání učitelů představuje celý komplex aktivit. Tento druh dalšího vzdělávání učitelů návazně působí na rozvoj úrovně školství i zavádění potřebných změn vzhledem k potřebám nového vzdělávacího kontextu a specifických potřeb společnosti. Součástí tohoto dalšího vzdělávání jsou kurzy zaměřené na rozvoj školy či školství, ale i předmětově. Patří sem např. vzdělávací aktivity profesních učitelských svazů, činnost metodiků a metodických center. (Kohnová, 2004, s. 92-93)

Průběžné další vzdělávání učitelů nevede k získání vyššího stupně kvalifikace, ale zajišťuje udržení optimální úrovně ve školách a je i zdrojem pro rozvíjení a zavádění nutných změn. Zpravidla je realizováno formou přednášek, kurzů, seminářů, workshopů či letních škol. Toto vzdělávání realizují nejčastěji profesní organizace, pedagogické fakulty, školy či soukromé agentury. Kvalifikační vzdělávání učitelů vede ke zvyšování kvalifikace ve školství a je doloženo příslušným dokladem o absolvování tohoto vzdělávání.

5 SHRNU TÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

V první části se zabývám profesním vzděláváním dospělých a potom navazuji vzděláváním učitelů, dalším vzděláváním a legislativou v dalším a průběžném vzdělávání učitelů. Další část této práce zahrnuje vymezení pojmu učitel, jeho vyučovací styl a role ve vzdělávání. Důležitou kapitolou je i profesní rozvoj učitelů. Následující obsáhlejší část je věnována formám dalšího vzdělávání, nejdříve dospělých a posléze cílové skupiny učitelů. Formy dalšího vzdělávání učitelů jednotlivě popisuji a analyzuji. V tomto oddílu je mimo jiné i popis nejvýznamnějšího realizátora dalšího vzdělávání učitelů.

Teoretická část je podkladem pro praktickou část mé bakalářské práce, vytvoření výzkumných otázek a také dává podklad pro vytvoření dotazníku a pro zjištění aktuální situace v této problematice.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Pro praktickou část této práce jsem navrhla dotazník, který jsem rozdala učitelům základních škol. Poznatky, které jsem uplatnila při tvorbě dotazníku, jsem čerpala z teoretické části a důraz byl kladen na to, aby bylo zjištěno, jaké formy dalšího vzdělávání učitelé upřednostňují, jaké efektivně využívají ve své praxi, či otázka vlastního financování určité formy vzdělávání atd. V praktické části jsem si stanovila výzkumné otázky, na které odpovídám po vyhodnocení dotazníku. Z informací, které jsem získala z dotazníků, jsem provedla vyhodnocení. Jednotlivé výsledky jsou popsány dále v praktické části této práce.

7 VÝZKUMNÝ PROJEKT A CÍL VÝZKUMU

Teoretická část této práce popisuje další vzdělávání dospělých, další vzdělávání učitelů, formy vzdělávání dospělých a formy dalšího vzdělávání učitelů. Formy vzdělávání dospělých mohou být různé a souvisí s formami dalšího vzdělávání učitelů.

Cílem této práce je zjistit, jakou formu dalšího vzdělávání učitelé základních škol upřednostňují. Ve výzkumu se chci zaměřit, jaké formy dalšího vzdělávání jsou učiteli efektivně využívány ve své praxi i na intenzitu využívání různých forem dalšího vzdělávání učitelů, v čem spatřují učitelé hlavní přínos dalšího profesního vzdělávání, otázky financování apod.

7.1 Výzkumný problém

Pro svůj výzkum jsem si vybrala výzkumný problém popisný, který je formulován otázkou: „Jaké formy dalšího vzdělávání upřednostňují učitelé základních škol?“

7.1.1 Výzkumné otázky

Stanovila jsem pro tento výzkum čtyři základní otázky.

Otázka č. 1: V čem spatřují učitelé základních škol přínos profesního vzdělávání?

Otázka č. 2: Jak využívají učitelé získané poznatky po absolvování dalšího vzdělávání?

Otázka č. 3: Jaké formy (z hlediska doby trvání) vzdělávání učitelům vyhovuje?

Otázka č. 4: V jakých dalších formách využívají pedagogičtí pracovníci další vzdělávání?

7.2 Metody výzkumu

Pro zjištění současné situace jsem použila jako vhodnou metodu kvantitativní výzkum v podobě dotazníkového šetření.

Dotazník je vlastně soustava předem připravených a formulovaných otázek, které jsou seřazeny a na které dotazovaná osoba neboli respondent písemně odpovídá. Dotazníky neodborně sestavené a nevhodně použité mají malou výpovědní hodnotu. Výhodou dotazníku je, že umožňuje rychlé a ekonomické shromažďování dat od velkého počtu respondentů. V dotazníku se často používá místo termínu položka termín otázka. Některé položky ale nemusí mít formu otázky. Položky v dotazníku můžeme třídit podle různých kritérií,

z nichž se nejčastěji uvádějí např. cíl, forma či obsah, který položka zjišťuje. (Chráska, 2007, s. 163–164)

Nejdůležitější jsou pravidla, zásady a požadavky, které bychom měli dodržovat při sestavování dotazníku. Otázky či položky by měly být respondentům **jasné a srozumitelné**. Dále by položky měly formulovány co možná **nejstručněji**. Dotazník by neměl být příliš **rozsáhlý**. Při sestavování dotazníku dbát na to, aby získané údaje bylo možno **snadno třídit, tabelovat a zpracovávat**. V neposlední řadě je nezbytným předpokladem úspěchu dotazníkové šetření **ochota respondentů spolupracovat**. Vlastností dobrého dotazníku jsou zejména **validita, reliabilita a praktičnost**.

Validita dotazníku je vlastně všechno to, co má dotazník zjišťovat tzn. to, co je *výzkumným problémem*.

Reliabilita dotazníku je určitá *schopnost dotazníku zachycovat spolehlivě a přesně zkoumané jevy*. Vysoká reliabilita je předpokladem dobré validity dotazníku, i když sama o sobě ještě validitu nezaručuje. (Chráska, 2007, s. 169-171)

Další otázkou je provedení dotazníkového šetření. Jsou tři způsoby, kterými lze dotazník předat respondentům:

- rozesláním poštou
- osobně
- prostřednictvím dalších osob

Nejvýhodnější je osobní předávání dotazníků, po kterém následuje vyplnění dotazníků respondenty a vybrání dotazníků zpět (Chráska, 2007, s. 174).

Dotazník je uveden v příloze PI a obsahuje 16 otázek, které jsou uzavřené s možností jedné či více odpovědí, a polozavřené. Otázky jsou rozděleny do dvou částí. V první části jsou otázky, které zjišťují pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, délku praxe atd. V druhé části otázky zjišťují vybrané problémy, které se týkají forem dalšího vzdělávání učitelů. Jsou zde uvedeny různé formy dalšího vzdělávání, jejich znalost učitelů a jejich frekvence využívání. Dále jsou v dotazníku uvedeny kurzy, semináře, konference pořádané v rámci školy i mimo organizace, zde se zjišťují názory respondentů na nabídku a kritérium pro výběr. V závěru dotazníku se zjišťuje i využívání vzdělávání v praxi i názory na financování dalšího vzdělávání.

7.3 Průběh výzkumu

V rámci dotazníkové šetření bylo osloveno 100 respondentů. Mezi respondenty patřili pouze učitelé ve vybraných základních školách v České republice. Celkem odpovědělo 60 respondentů, z toho 45 žen a 15 mužů. Návratnost dotazníků byla 60%. Ve školství tvoří přibližně čtvrtinu muži. Rozložení respondentů odpovídá i složení pedagogů ve školství.

Graf 1 Složení respondentů

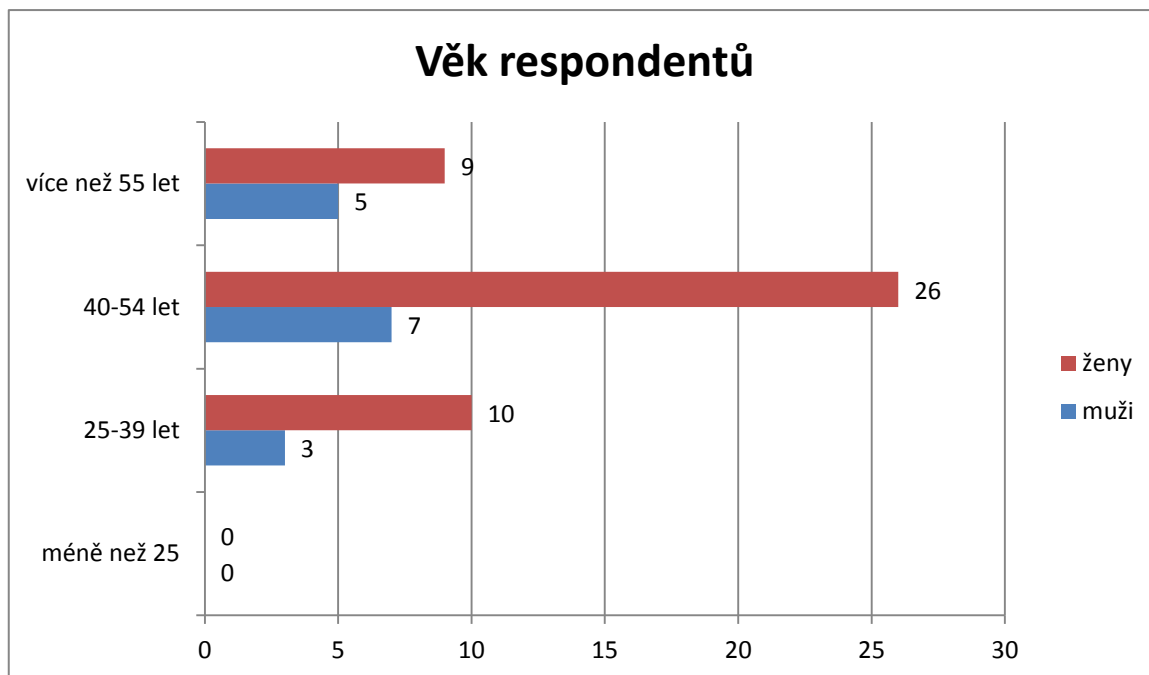

Tabulka 3 Složení respondentů

Složení respondentů	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
muži	15	25
ženy	45	75
celkem	60	100

V druhé otázce byl zjišťován věk respondentů a ten se liší podle pohlaví. Muži jsou převážně ve věku od 25 do 39 let a u žen převládá věk od 40 do 54 let. Ve vybrané skupině respondentů není žádný ve věku méně než 25 let. U kategorie více než 55 let jsou u mužů pouze 3% a u žen 10%, což i odpovídá porovnání mužů a žen v současnosti ve školství. Přesněji je rozložení na následujícím grafu 2.

Graf 2 Věk respondentů

Tabulka 4 Věk respondentů

Věk respondentů	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
méně než 25 let	0	0
25-39 let	13	22
40-54 let	33	55
více než 55 let	14	23
celkem	60	100

Další otázka se zabývá nejvyšším doposud dosaženým vzděláním pedagogických pracovníků v základních školách. Na níže uvedeném grafu 3 je vidět převážná většina absolventů magisterského studia na vysoké škole.

Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání

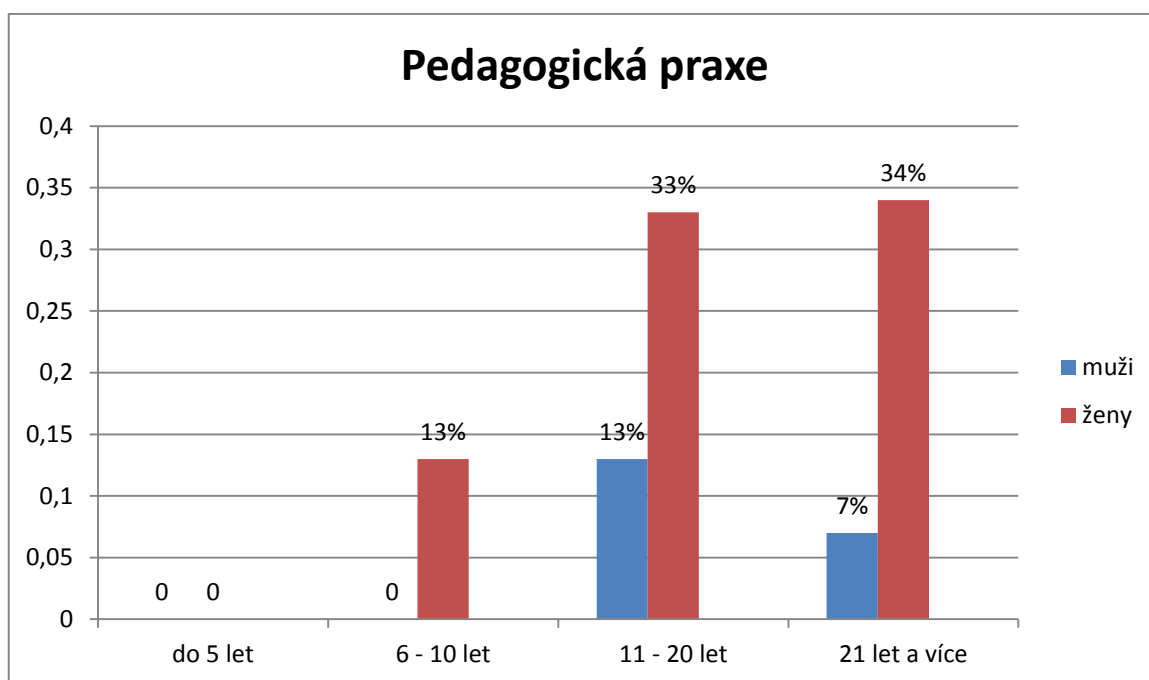

Tabulka 5 Vzdělání respondentů

Vzdělání respondentů	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
doktorské	4	6
magisterské	52	87
bakalářské	4	7
celkem	60	100

Další otázka se týká délky požadované praxe. Respondenty jsem rozdělila na mužskou a ženskou část. Žádný z nich není v kategorii do 5 let a také u učitelů v kategorii 6 – 10 let. V kategorii 21 let a více je nejpočetnější skupina učitelek, oproti tomu je jich nejméně v kategorii v rozmezí 6 až 10 let. Podrobněji uvádím v následujícím grafu.

Graf 4 Délka pedagogické praxe

Tabulka 6 Délka pedagogické praxe

Délka pedagogické praxe	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
do 5 let	0	0
6-10 let	8	13
11-20 let	28	46
21 let a více	24	41
celkem	60	100

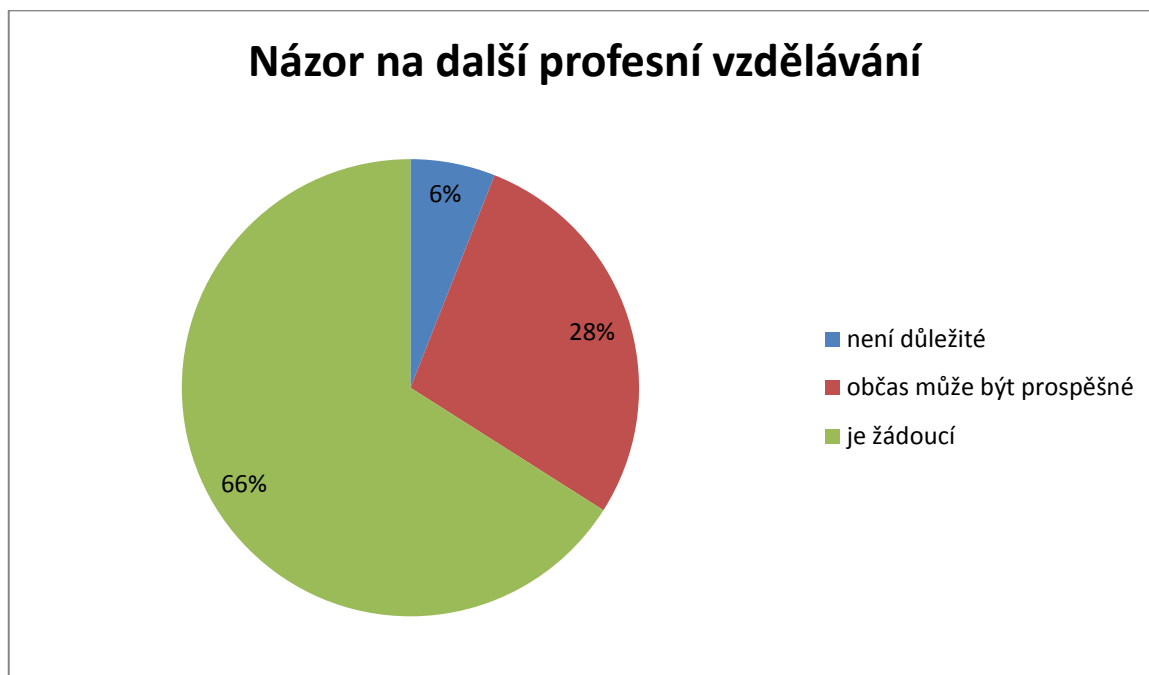
7.4 Průběh výzkumu

Realizace výzkumu proběhla v období od poloviny ledna do začátku dubna roku 2013, kdy jsem nejprve zpracovala dotazník v tištěné podobě a rozdala 100 respondentům. Oslovovala jsem pouze respondenty, kteří učí na základních školách. Z informací, které mi poskytlí respondenti, jsem udělala vyhodnocení a grafy pomocí MS Excelu.

7.5 Výsledky výzkumu

Na otázku, co si myslíte o dalším profesním vzdělávání, odpovědělo 66% respondentů, že je žádoucí, 28% tvrdí, že občas může být prospěšné a pouze menšina nepovažuje další vzdělávání za důležité.

Graf 5 Názor na další profesní vzdělávání

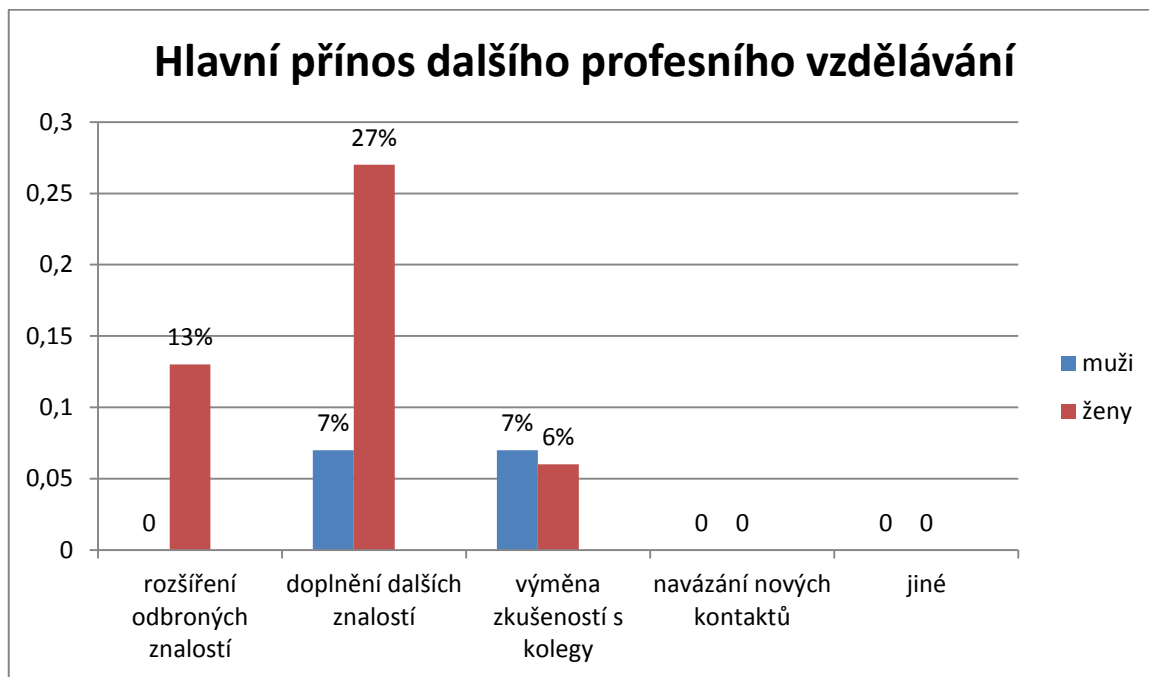

Tabulka 7 Názor na další vzdělávání

Názor na další vzdělávání	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
je žádoucí	40	66
občas může být prospěšné	17	28
není důležité	3	6
celkem	60	100

Následující otázka se týká přínosu dalšího profesního vzdělávání pro pedagogické pracovníky. Zde se muži a ženy v názorech rozcházejí, dále zahrnutím více možností (povolená byla jen jedna) jsem některé dotazníky u této otázky nevyhodnocovala.

Graf 6 Hlavní přínos dalšího profesního vzdělávání

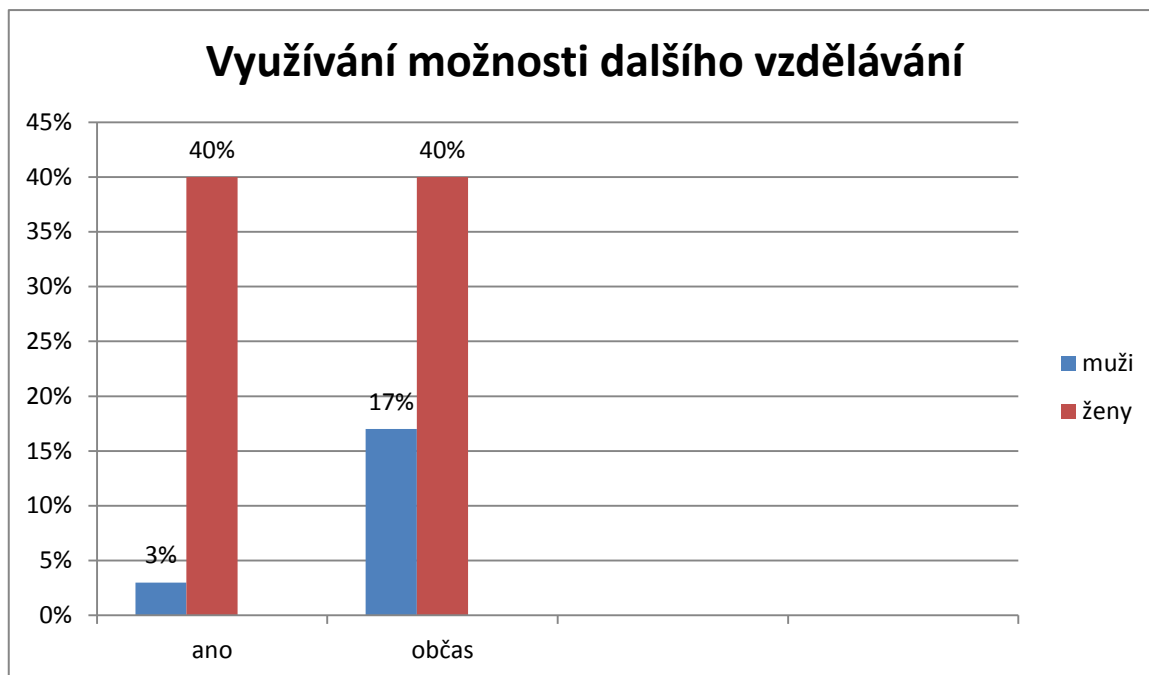

Tabulka 8 Hlavní přínos vzdělávání

Hlavní přínos vzdělávání	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
rozšíření odborných znalostí	8	13
doplnění dalších znalostí	20	34
výměna zkušeností s kolegy	8	13
navázání nových kontaktů	0	0
jiné	0	0
nevyhodnoceno	24	40
celkem	60	100

Většina učitelů využívá možností dalšího vzdělávání, rozdíl je opět mezi muži a ženami. Následující graf 7 znázorní tento nepoměr mezi respondenty.

Graf 7 Využívání možnosti dalšího vzdělávání

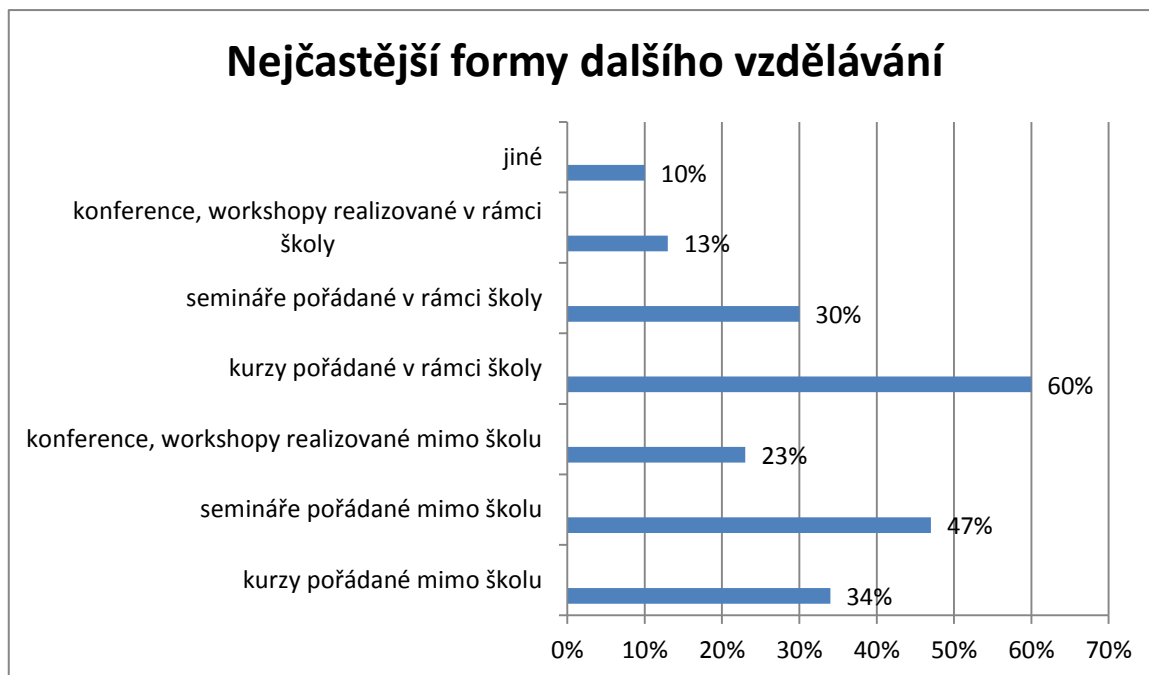
Tabulka 9 Využívání dalšího vzdělávání

Využívání dalšího vzdělání	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
ano	26	43
občas	34	57
celkem	60	100

Další otázka se týká forem dalšího vzdělávání, které učitelé nejčastěji využívají. Učitelé upřednostňují převážně kurzy pořádané v rámci školy, další oblíbenou formou vzdělávání pedagogů jsou semináře pořádané mimo školu a další jsou kurzy pořádané mimo školu.

Méně oblíbené jsou konference, workshopy, které jsou pořádané mimo školu a minimální zájem je o konference, workshopy realizované v rámci školy. Jiný názor byl, že pouze nabídky vysokých škol, v následujícím grafu 8 je podrobnější přehled.

Graf 8 Nejčastější formy dalšího vzdělávání

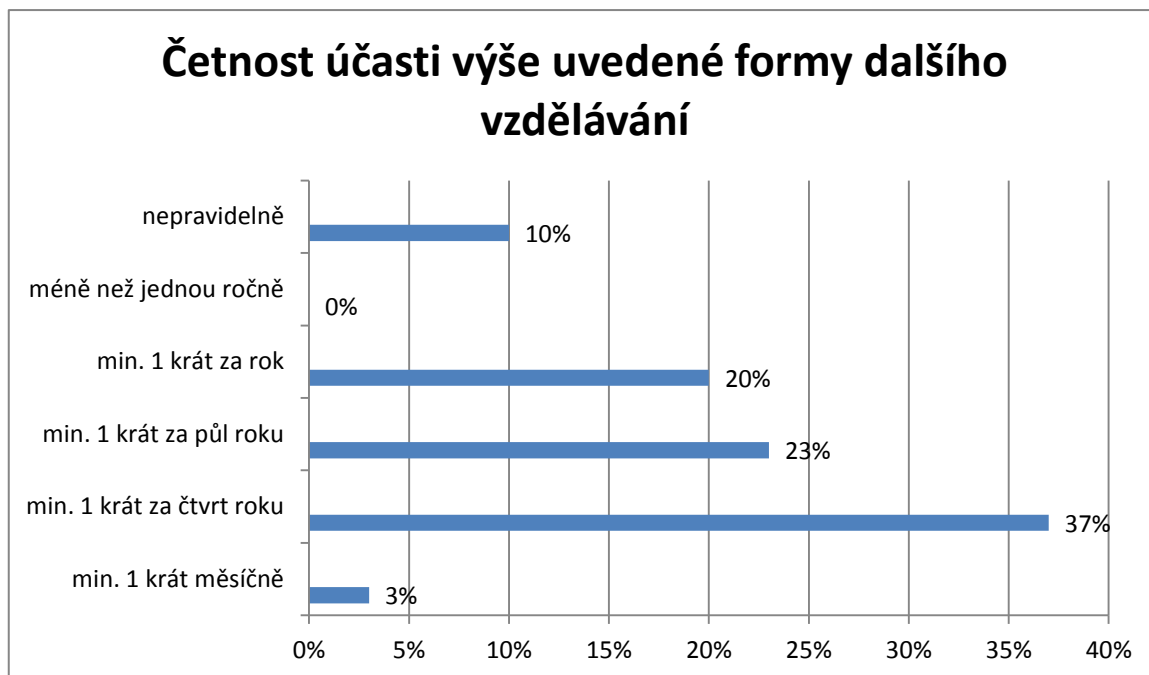

Tabulka 10 Četnost forem dalšího vzdělávání

Četnost forem vzdělání	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
kurzy pořádané mimo školu	20	34
semináře mimo školu	28	47
konference mimo školu	14	23
kurzy v rámci školy	36	60
semináře v rámci školy	18	30
konference v rámci školy	8	13
jiné	6	10

Většina dotazovaných učitelů navštěvuje výše uvedenou formu vzdělávání minimálně jednou za čtvrt roku. Žádný z respondentů nevedl, že se zúčastní takové formy vzdělávání méně než jednou ročně a rovněž žádný nevedl, že se neúčastní. U 4 respondentů, kteří zvolili více možností, nebyla tato otázka v dotazníku vyhodnocena. Podrobněji na následujícím grafu 9.

Graf 9 Četnost účasti výše uvedené formy dalšího vzdělávání

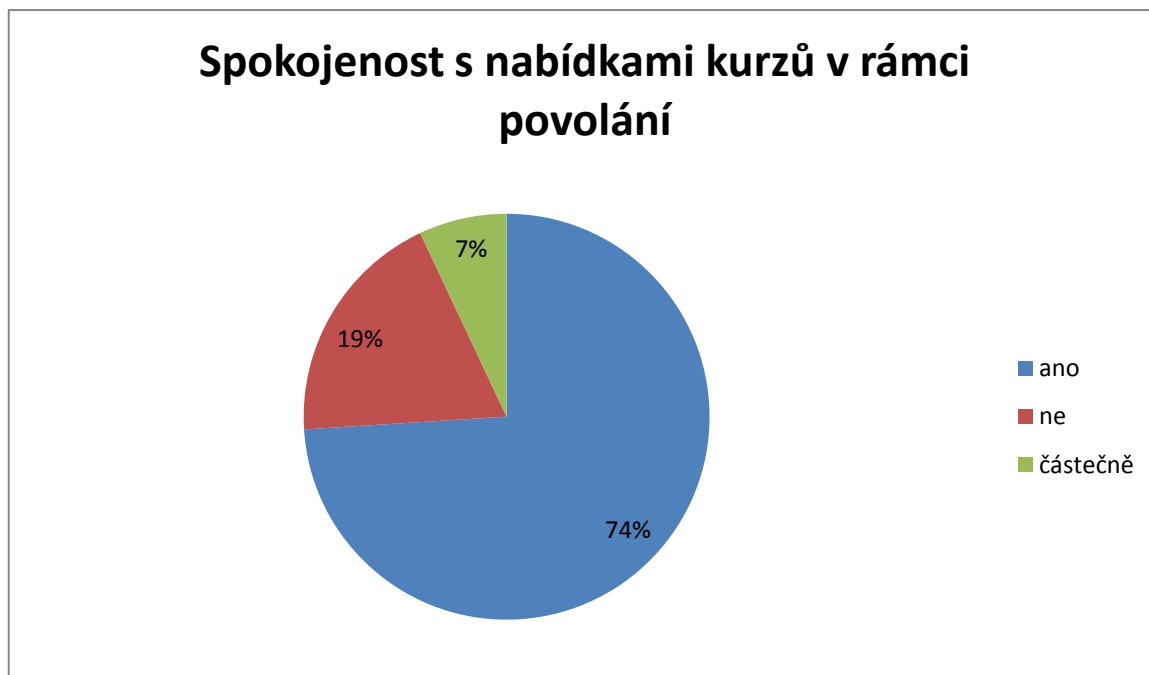

Tabulka 11 Četnost účasti výše uvedené formy dalšího vzdělávání

Četnost účasti vzdělávání	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
min. 1 krát měsíčně	2	3
min. 1 krát za čtvrt roku	22	37
min. 1 krát za půl roku	14	23
min 1 krát za rok	12	20
méně než jednou ročně	0	0
nepravidelně	6	10
nevyhodnoceno	4	7
celkem	60	100

Na otázku, jestli učitelům vyhovují nabídky kurzů, seminářů, školení, přednášek atd. v rámci jejich povolání, odpovědělo ano - 74% respondentů, ne – 19% a jiný názor byl, že vyhovuje částečně nebo někdy lépe či hůře. Spokojenost s nabídkami kurzů můžeme vidět na následujícím grafu 10.

Graf 10 Spokojenost s nabídkami kurzů v rámci povolání

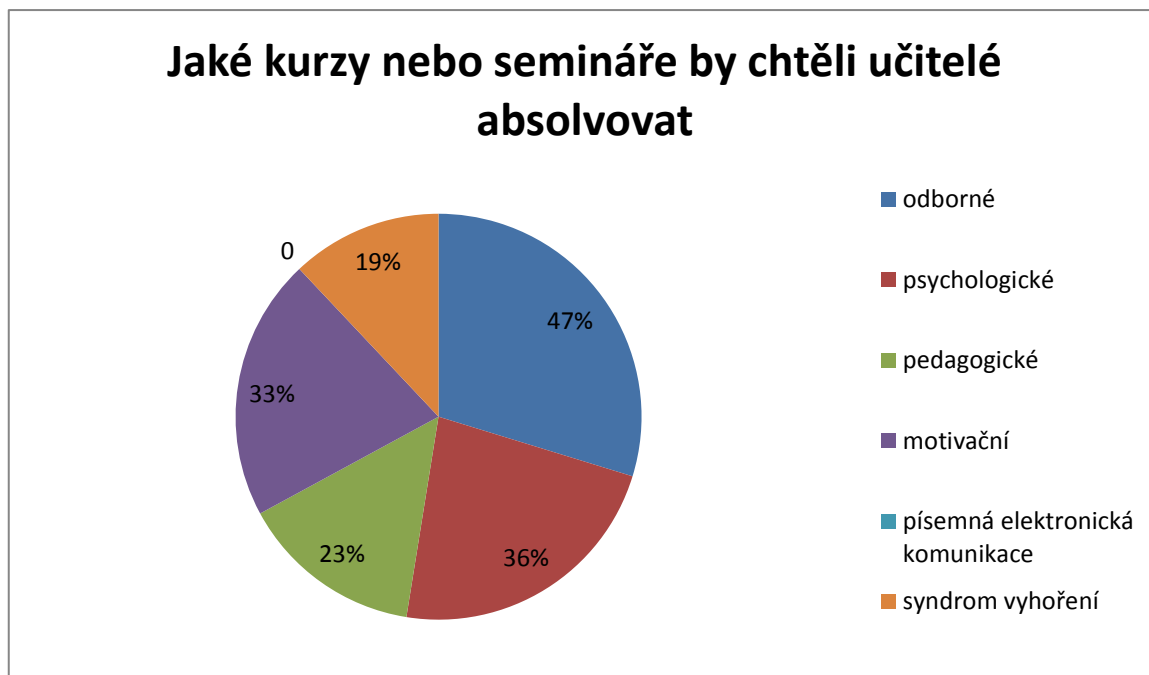

Tabulka 12 Spokojenost s nabídkami kurzů v rámci povolání

Spokojenost s nabídkami	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
ano	45	74
ne	11	19
částečně	4	7
celkem	60	100

Dále byl dotazník zaměřen na druhy kurzů nebo seminářů, mezi nejvíce žádané typy dalšího vzdělávání patří odborné, dále téměř na stejné úrovni je zájem o vzdělávání psychologické a motivační. Zajímavostí je to, že žádný z respondentů neměl zájem o kurz písemná elektronická komunikace. Odkazujeme v následujícím grafu 11.

Graf 11 Kurzy a semináře, které by chtěli učitelé absolvovat

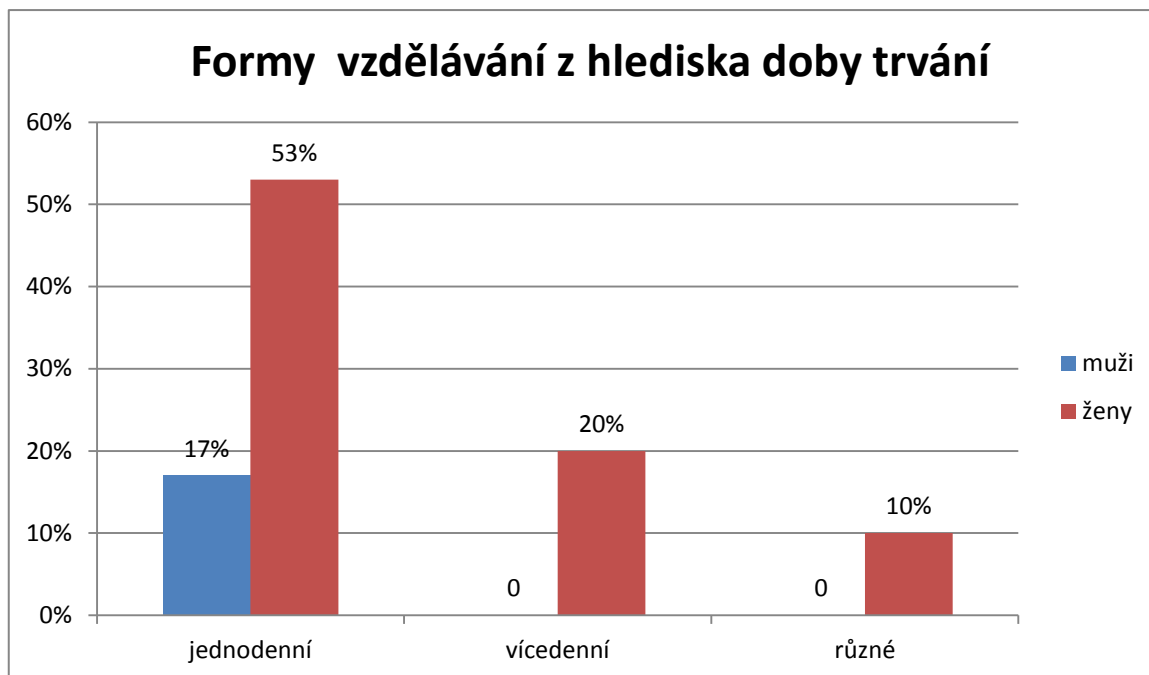

Tabulka 13 Kurzy a semináře, které by chtěli učitelé absolvovat

Kurzy a semináře	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
odborné	28	47
psychologické	22	36
pedagogické	14	23
motivační	20	33
písemná elek. komunikace	0	0
syndrom vyhoření	11	19

Další otázka se týká formy vzdělávání z hlediska doby trvání. Zde se opět velmi různí názory respondentů mužů a žen. Žádný z učitelů nemá zájem o vícedenní školení a u učitelek je to pouze 20% respondentek, které mají zájem o vícedenní formu vzdělávání, další názory jsou – to je různé např. názor, že raději tři setkání než každé tři týdny jeden den. Podrobněji uvádíme na následujícím grafu 12.

Graf 12 Formy vzdělávání z hlediska doby trvání

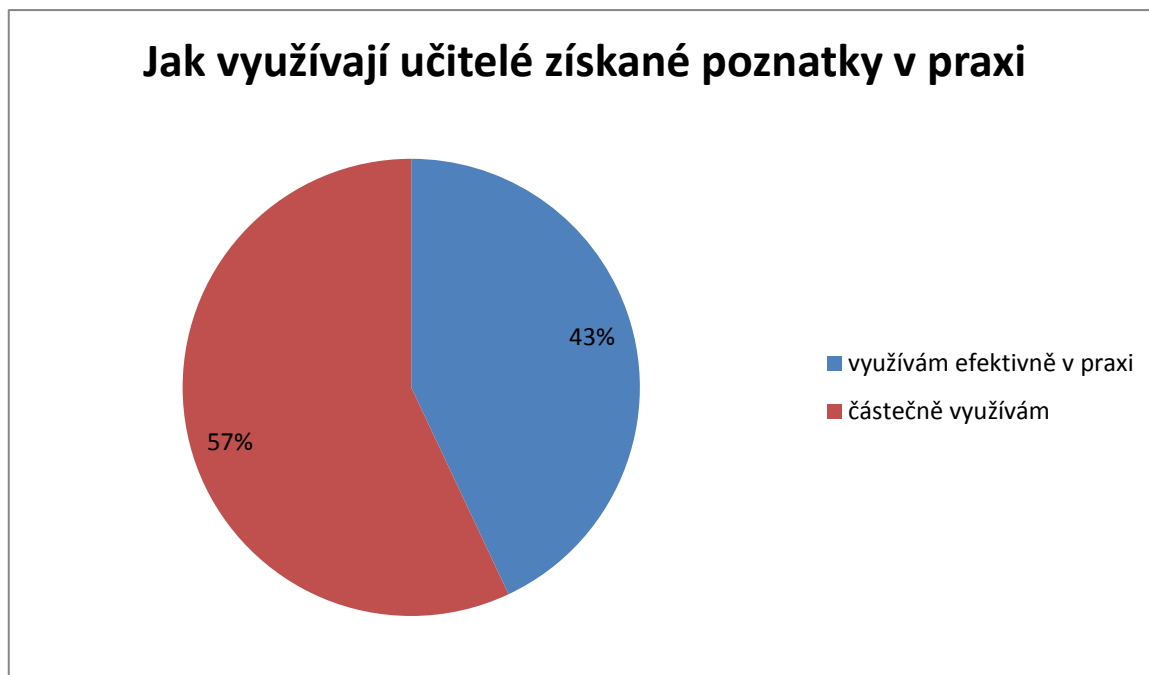

Tabulka 14 Formy vzdělávání z hlediska doby trvání

Formy vzdělávání	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
jednodenní	42	70
vícedenní	12	20
různé	6	10
celkem	60	100

Dále níže uvedený graf ukazuje využívání získaných poznatků po absolvování dalšího vzdělávání v rámci školy. Asi 57% respondentů uvedlo, že získané poznatky využívají v praxi jen částečně. Zbytek využívá dalšího vzdělávání v praxi efektivně, celkový přehled uvádíme na následujícím grafu 13.

Graf 13 Využívání získaných poznatků dalšího vzdělávání v praxi

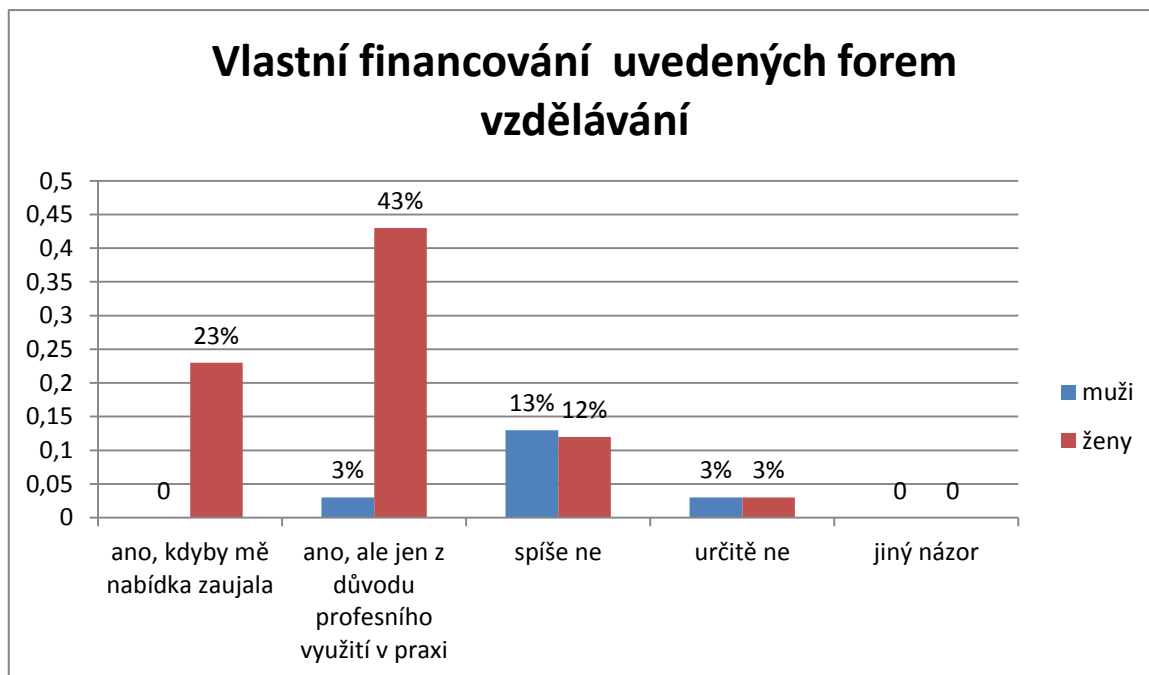

Tabulka 15 Využívání získaných poznatků dalšího vzdělávání v praxi

Využívání poznatků v praxi	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
využívám efektivně	26	43
částečně využívám	34	57
celkem	60	100

Další otázka se týká financování výše uvedeného vzdělávání, kdy respondenti odpovídají, zda a za jakých podmínek by si toto vzdělávání financovali sami. Převážná většina respondentů- žen uvádí, že ano, ale jen z důvodu profesního využití v praxi. U mužů je názor, že spíše ne. Další zájem mají ženy o nabídku, která by je zaujala. Určitá skupina respondentů žen i mužů se shoduje v odpovědích, že ano jen z důvodu profesního využití v praxi a stejný podíl v odpovědích, že určitě by si sama výše uvedené další vzdělání nefinancovali. Podrobnější data uvádím v níže uvedeném grafu 14, kde se názor na vlastní financování vzdělávání různí.

Graf 14 Vlastní financování uvedených forem vzdělávání

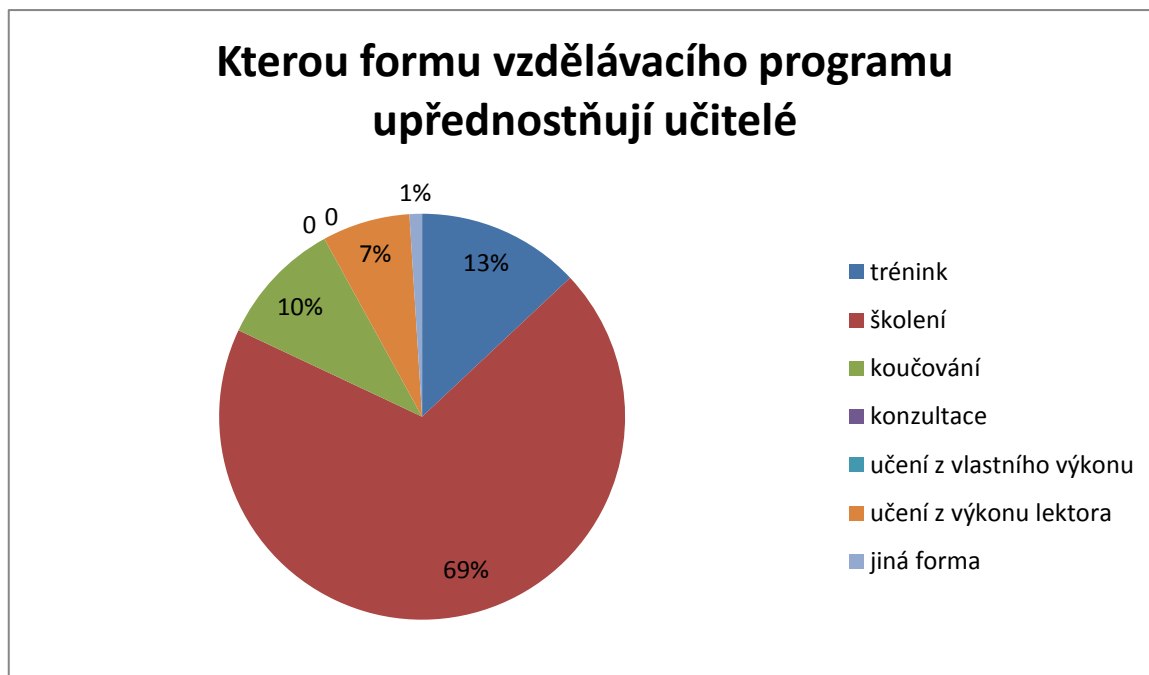

Tabulka 16 Vlastní financování výše uvedeného dalšího vzdělávání

Vlastní financování	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
ano, v případě zájmu	14	23
ano, z důvodu využití	28	46
spíše ne	15	25
určitě ne	3	6
celkem	60	100

Další otázka forem vzdělávacího programu, které upřednostňují učitelé, největší oblibu mají školení, tréninky a žádný zájem nemají učitelé o konzultace a učení z vlastního výkonu. U možnosti jiných forem bylo odpovězeno – různé, viz graf 15.

Graf 15 Kterou formu vzdělávacího programu upřednostňují učitelé

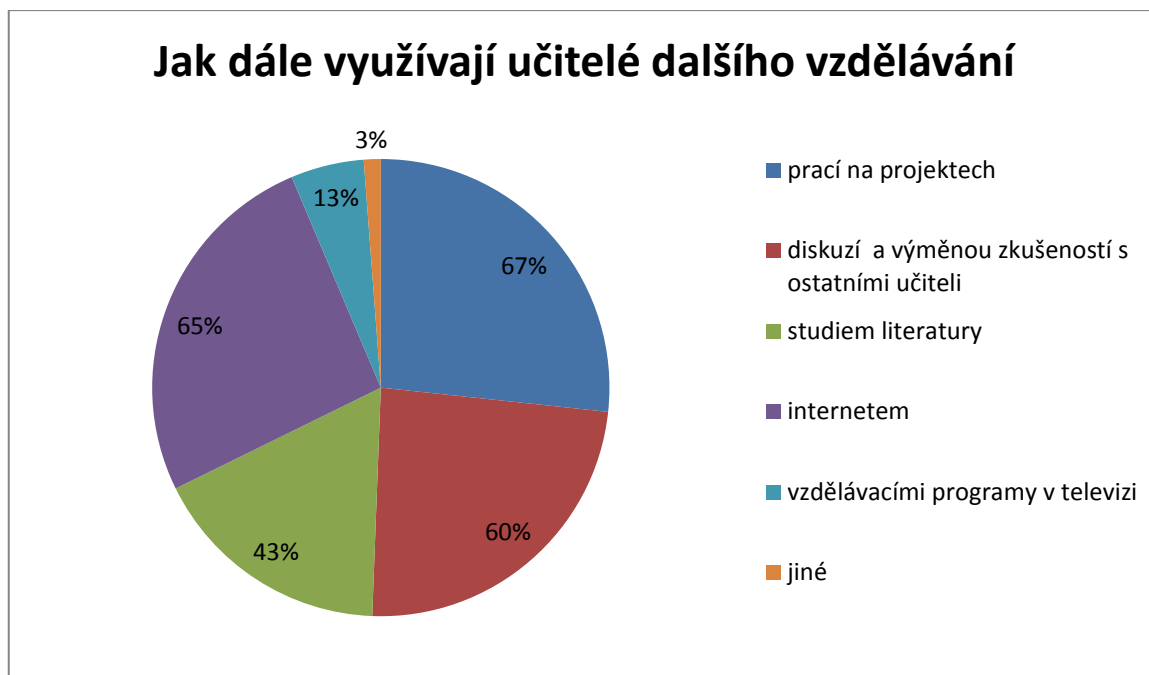

Tabulka 17 Formy vzdělávacího programu, které učitelé upřednostňují

Formy vzdělávacího programu	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
trénink	8	13
školení	41	69
koučování	6	10
učení z výkonu lektora	4	7
jiná forma	1	1
celkem	60	100

V další otázce se měli učitelé vyjádřit k tomu, jak využívají dalšího vzdělávání. Nejvíce respondentů odpovědělo, že prací na projektech, internetem, dále diskuzí a výměnou zkušeností s ostatními učiteli, dále studiem literatury a vzdělávacími programy v televizi. Jiné názory byly, že využívají svého vzdělávání ve výuce, podrobněji na níže uvedeném grafu 16.

Graf 16 Využívání dalšího vzdělávání učitelů

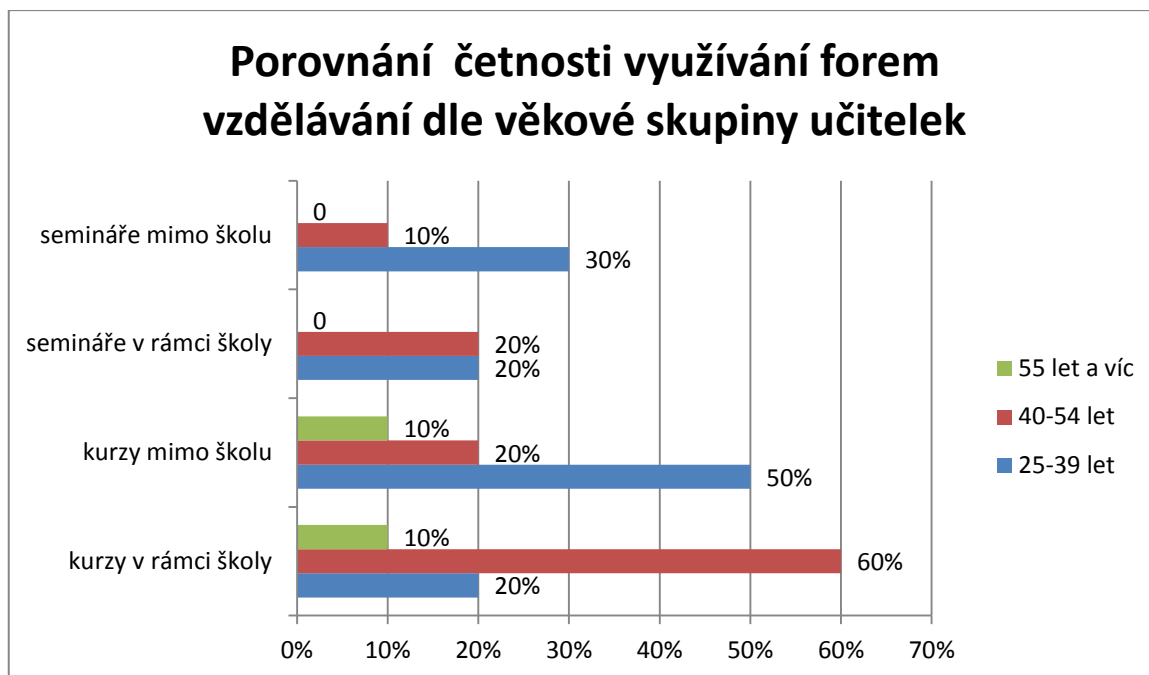
Tabulka 18 Využívání dalšího vzdělávání učitelů

Využívání vzdělávání	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
prací na projektech	40	67
diskuzí s učiteli	36	60
studiem literatury	26	43
internetem	39	65
televizními pořady	8	13
jiné	2	3

Na otázku, které formy dalšího vzdělávání využívají pedagogové nejčastěji, odpovídají učitelky různě dle věkových skupin, nejmladší věková skupina má v oblibě vzdělávání

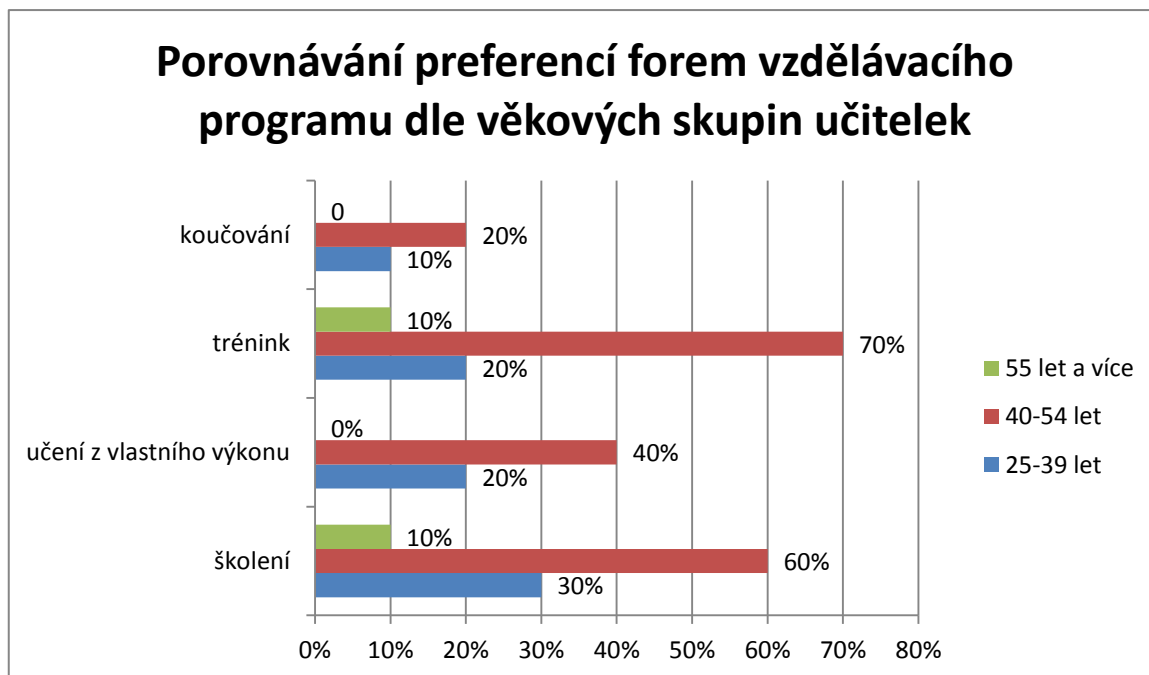
mimo školu, střední věková skupina upřednostňuje spíše kurzy a semináře v rámci školy a skupina učitelek ve věku od padesáti let více má v oblibě kurzy a semináře v rámci školy, ale i mimo školu například nabídky dalšího vzdělávání z vysokých škol. Podrobněji na následujícím grafu 17.

Graf 17 Porovnání četnosti využívání forem vzdělávání dle věkové skupiny učitelek

Kterou z forem vzdělávacího programu respondenti upřednostňují, odpovídají učitelky ve všech skupinách je v oblibě trénink, potom následují školení a u skupiny mladšího a středního věku také učení z vlastního výkonu. Podrobnější analýza je uvedena v následujícím grafu 18.

Graf 18 Porovnávání preferencí forem vzdělávacího programu dle věku učitelek

8 ZÁVĚRY VÝZKUMU

Před výzkumem jsem si vytýčila výzkumný problém, tedy hlavní výzkumnou otázku a další čtyři výzkumné otázky, které jsem zhodnotila v následující kapitole.

Výzkumný problém popisný byl formulován otázkou: *Jaké formy dalšího vzdělávání upřednostňují učitelé základních škol.* Nejvíce oblíbené u učitelů jsou **kurzy pořádané v rámci školy**, dále pedagogové využívají **semináře pořádané školou** a také navštěvují **kurzy pořádané mimo školu**. Tedy většina respondentů upřednostňuje kurzy pořádané školou nebo mimo školu a semináře pořádané školou, což je pozitivní a také je nutno dále analyzovat, jestli pedagogové znají, co všechno pod pojem formy dalšího vzdělávání je možné zařadit a co činnost v těchto formách dalšího vzdělávání může zahrnovat.

První výzkumná otázka byla: *V čem spatřují učitelé základních škol přínos profesního vzdělávání.* Zde se názory respondentů – učitelů a učitelek shodují pouze v jednom, učitelé i učitelky vidí hlavní přínos dalšího profesního vzdělávání v **doplnění dalších znalostí např. jazykových, počítačových, výchovných atd.**, učitelé pak **výměnou zkušeností s kolegy**. Učitelky dále spatřují přínos v **rozšíření odborných zkušeností**. Někteří pedagogové se specializují na jazyky, proto je potřeba neustále sledovat různé změny či si doplňovat nové poznatky a k tomu je vhodné další vzdělávání např. externí.

Druhá výzkumná otázka zněla: *Jak využívají učitelé získané poznatky po absolvování dalšího vzdělávání.* Více než polovina respondentů uvedla, že **získaných poznatků po absolvování dalšího vzdělávání využívá v praxi jen částečně, zbytek pedagogů je využívá v praxi efektivně**. Každé další vzdělávání má své klady i zápory, některé poznatky jsou využitelné v praxi, jiné zase méně. Je to velmi individuální záležitost.

Další výzkumná otázka byla: *Jaké formy (z hlediska doby trvání) vzdělávání učitelům vyhovuje.* Zde se opět názory učitelů a učitelek rozcházejí, hlavně ve **vícedenní formě vzdělávání**, která učitelům nevyhovuje, ti upřednostňují hlavně **jednodenní formu vzdělávání**.

Poslední výzkumná otázka zněla: *V jakých dalších formách využívají pedagogičtí pracovníci další vzdělávání.* Nejvíce respondentů odpovědělo, že využívají dalšího vzdělávání **prací na projektech, internetem a diskuzí a výměnou zkušeností s ostatními učiteli**.

Tyto další formy sebevzdělávání využívají pedagogové i z důvodu finančních, tak jako **studium literatury či vzdělávací programy v televizi**.

9 NÁVRHY A DOPORUČENÍ

V současné době učitelé základních škol upřednostňují formy dalšího vzdělávání prostřednictvím kurzů pořádaných v rámci školy i mimo školu a seminářů, které jsou pořádané mimo školu, přičemž této formy využívají většinou jednou za čtvrt roku a nabídka kurzů a seminářů v rámci jejich povolání jim většinou vyhovuje. Největší zájem měli o kurzy odborné, psychologické a motivační a forma z hlediska doby trvání vyhovuje převážně jednodenní. Poznatky z těchto kurzů a seminářů většina učitelů využívá jen částečně, ale další část pedagogů získané poznatky po absolvování dalšího vzdělávání využívá v praxi efektivně. Co se týká vlastního financování výše uvedené formy, tak zde se respondenti muži a ženy opět rozcházel, muži odpovídali *spíše ne* a ženy *ano, ale jen z důvodu profesního využití v praxi*. Z forem vzdělávacího programu většina upřednostňovala školení, při kterém je účastník informován lektorem. Svého dalšího vzdělávání využívají pedagogičtí pracovníci nejvíce prací na projektech, internetem a diskuzí a výměnou zkušeností s ostatními učiteli. Většina učitelů si myslí o dalším profesním vzdělávání, že je žádoucí, což je pozitivní informace a také, že hlavní přínos dalšího profesního vzdělávání vidí v doplnění dalších znalostí např. jazykových, počítačových, výchovných atd.

Navrhuji, aby se učitelé základních škol pravidelně účastnili kurzů a seminářů externě, což více upřednostňují a také v současné, náročné době je tato forma dalšího vzdělávání zapotřebí. Tyto semináře, školení či kurzy by měly být určeny přímo pro učitele, aby získaných poznatků a informací mohli efektivně využívat dále ve výuce. Dále doporučuji, aby tyto kurzy a semináře byly pořádány státem a taktéž by měly být pro učitele zcela zdarma. Tato forma vzdělávání by měla být na vysoké úrovni, na čemž by měl mít zájem hlavně stát, potažmo příslušné ministerstvo. Dalším přínosem pro učitele je vzájemné setkání se svými kolegy, výměna názorů, zkušeností a informací, které pak dále mohou předávat svým žákům a pozitivně na ně působit v rámci rozvíjení jejich vzdělanosti.

10 SHRNU TÍ ANALYTICKÉ ČÁSTI

Tato část mé práce se zabývá dotazníkovým šetřením v oblasti forem dalšího vzdělávání učitelů základních škol. V úvodu analytické části byl stanoven hlavní výzkumný problém, dále byly vytýčeny čtyři výzkumné otázky, dále popsán průběh výzkumu, také byl charakterizován samotný výzkum, jako skladba respondentů, jejich věk, délka praxe apod. V druhé části bylo zhodnoceno třináct výzkumných otázek, které se zabývají formou dalšího vzdělávání, např. *Nejčastěji využívám tyto formy dalšího vzdělávání?*, kde byly uvedeny všechny možné formy vzdělávání učitelů, nebo *Kterou z následujících forem vzdělávacího programu upřednostňujete?*, dále *Jaká forma (z hlediska doby trvání) vzdělávání by Vám vyhovovala?*, či *Pokud byste si výše uvedené další vzdělávání musel/a financovat sám/sama s možnostmi odpovědi ano, kdyby mě nabídka zaujala, ano, ale jen z důvodu profesního využití v praxi, spíše ne, určitě ne*. V závěru této části byly dány odpovědi na výzkumné otázky, které jsou zároveň výstupem dotazníku.

ZÁVĚR

V současnosti se na učitele kladou vysoké či náročné požadavky. Často jsou učitelé za svou práci terčem kritiky rodičů žáků. Významnou roli v přípravě učitelů hraje sebereflexe, komunikativní a prezentační dovednosti. Pro osobnost učitele je nezbytná psychická odolnost, schopnost osvojovat si nové poznatky a v neposlední řadě to je sociální empatie. Právě empatie je nástroj a předpoklad vzájemné komunikace ve škole. V dnešní době je trend neustálého sebevzdělávání na všech úrovních. Pro učitele je to téměř předpoklad, že se bude rozvíjet určitou formou vzdělávání. Učitel je považován za odborníka ve vzdělávání, který pak žákovi usnadňuje proces učení a poskytuje mu podmínky k co nejkvalitnějšímu osobnímu rozvoji. Další vzdělávání je v současnosti diskutovaný, ale i také oblíbený pojem, každý člověk by se měl více méně dále vzdělávat v průběhu svého života. U učitelů je další vzdělávání ještě více žádoucí, protože ve vzdělávání je mnoho změn, což je způsobeno např. změnami v zákonech, proto je zapotřebí mít aktuální informace, které získáme dalším vzděláváním.

Tématem mojí bakalářské práce byly formy dalšího vzdělávání učitelů, kteří učí na základních školách.

Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. První část obsahuje teoretické poznatky z oblasti vzdělávání dospělých a forem dalšího vzdělávání učitelů. Právě tyto poznatky byly základem pro následnou tvorbu dotazníku na téma formy dalšího vzdělávání učitelů na základních školách.

Druhá část se zabývá dalším profesním vzděláváním, hlavně formami dalšího vzdělávání učitelů dotazníkovým šetřením, bylo zde analyzováno, jaké formy dalšího vzdělávání učitelé upřednostňují, kterých forem vzdělávání se nejvíce účastní, jak efektivně dalšího vzdělávání využívají ve výuce apod.

Výsledkem druhé části je zhodnocení výzkumného problému a výzkumných otázek, které byly stanoveny před výzkumem, popsala jsem konceptuální základní pojmy, které jsem čerpala z odborné literatury a které mi pomáhaly při sestavování dotazníku, výsledky výzkumu, dále návrhy a doporučení, které by měly směřovat ke zlepšení dalšího vzdělávání učitelů a k výběru takových forem dalšího vzdělávání, jejichž absolvováním budou učitelé efektivně a kvalitně předávat poznatky svým žákům. Celkové shrnutí praktické části jsem uvedla v oddílu shrnutí analytické části.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BENEŠ, Jaroslav, *Andragogika*, Praha: Grada, 2008. ISBN: 978-80-247-2580-2.
- [2] ČESKO. Zákon č. 563/2004Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (zákon o pedagogických pracovnících). In: *Školské zákony*. 2007, částka 24. ISBN: 978-80-7317-062-2.
- [3] DYTRTOVÁ, Radmila, KRHUTOVÁ, Marie, *Učitel. Příprava na profesi*, Praha: Grada, 2009. ISBN: 978-80-247-2869-6.
- [4] CHRÁSKA, Miroslav, *Metody pedagogického výzkumu*, Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-1369-4.
- [5] JAMES, Peter, *Teachers in Action*, © Cambridge University Press, 2001. ISBN: 0-521-59313.
- [6] JANÍK, Tomáš, *Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání*, Brno: Paido, 2005. ISBN: 80-7315-080-8.
- [7] KOHNOVÁ, Jana, *Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj*, Praha: UK, 2004. ISBN: 80-7290-148-6.
- [8] KYRIACOU, Chris, *Klíčové dovednosti učitele*, Praha: Portál, 1996. ISBN: 80-7178-965-8.
- [9] LAZAROVÁ, Bohumíra, *Netradiční role učitele*, Brno: Paido, 2005. ISBN: 80-7315-115-4.
- [10] LAZAROVÁ, Bohumíra, *Vzdělávat učitele*, Brno: Paido, 2001. ISBN: 80-7315-013-1.
- [11] MUŽÍK, Jaroslav, *Androdidaktika*, Praha: ASPI, 2004. ISBN: 80-7357-045-92.
- [12] MUŽÍK, Jaroslav, *Profesní vzdělávání dospělých*, Praha: WoltersKluwer ČR, 2012. ISBN: 978-80-7357-738-4.
- [13] PLAMÍNEK, Jiří, *Vzdělávání dospělých*, Praha: Grada, 2010. ISBN: 978-80-7452-012-9.
- [14] PRŮCHA, Jan, *Učitel. Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-621-7.

- [15] PRŮCHA, Jan a VETEŠKA, Jaroslav, *Andragogický slovník*, Praha: Grada, 2012. ISBN: 978-80-717-8621-4.
- [16] VETEŠKA, Jaroslav, *Aktuální otázky vzdělávání dospělých*. Praha: nkm, 2011. ISBN: 978-80-7452-012-9.
- [17] VETEŠKA, Jaroslav a kolektiv autorů, *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*, Praha: EducaService ve spolupráci s Univerzitou J.A. Komenského Praha, 2009. ISBN: 978-80-87306-04-8.
- [18] VETEŠKA, Jaroslav a TURECKIOVÁ, Michaela, *Kompetence ve vzdělávání*, Praha: Grada, 2008. ISBN: 978-80-247-1770-8.
- [19] SAK, Petr a MAREŠ, Jiří, *Člověk a vzdělání v informační společnosti*, Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-230-0.
- [20] SKALKOVÁ, Jarmila, *Obecná didaktika*, Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-1821-7.
- [21] SKALKOVÁ, Jarmila, *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. Č.: 46-00-22/2.
- [22] SPILKOVÁ, Vladimíra, *Současné proměny vzdělávání učitelů*, Brno: Paido, 2004. ISBN: 80-7315-081-6.

Internetové zdroje

- [23] RESPEKT INSTITUT *.Futura – další vzdělávání učitelů*. <http://www.respektinstitut.cz/clanek=futura-dalši-vzdelavani-ucitelu/.cz>
[online]. © 2008 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z:
<http://www.respektinstitut.cz/futura/page/4/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd	a tak dále
ČR	Česká republika
DVPP	další vzdělávání pedagogických pracovníků
ICT	informační a komunikační techniky
MS	microsoft
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NIDV	Národní institut dalšího vzdělávání
Sb.	sborník
SPU	specifické poruchy učení
PI	příloha I
UVU	učení z výkonu učitele
UVV	učení z vlastního výkon

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Složení respondentů.....	36
Graf 2 Věk respondentů.....	37
Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání.....	38
Graf 4 Délka pedagogické praxe.....	39
Graf 5 Názor na další profesní vzdělávání.....	40
Graf 6 Hlavní přínos dalšího profesního vzdělávání.....	41
Graf 7 Využívání možnosti dalšího vzdělávání.....	42
Graf 8 Nejčastější formy dalšího vzdělávání.....	43
Graf 9 Četnost účasti výše uvedené formy dalšího vzdělávání.....	44
Graf 10 Spokojenost s nabídkami kurzů v rámci povolání.....	45
Graf 11 Kurzy a semináře, které by chtěli učitelé absolvovat.....	46
Graf 12 Formy vzdělávání z hlediska doby trvání.....	47
Graf 13 Využívání získaných poznatků dalšího vzdělávání v praxi.....	48
Graf 14 Vlastní financování uvedených forem vzdělávání.....	49
Graf 15 Kterou formu vzdělávacího programu upřednostňují učitelé.....	50
Graf 16 Využívání dalšího vzdělávání učitelů.....	51
Graf 17 Porovnání četnosti využívání forem vzdělávání dle věkové skupiny učitelek.....	52
Graf 18 Porovnávání preferencí forem vzdělávacího programu dle věku učitelek.....	53

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Specifika dalšího vzdělávání učitelů	20
Tabulka 2 Kombinované programy podle Plamínka	25
Tabulka 3 Složení respondentů	36
Tabulka 4 Věk respondentů	37
Tabulka 5 Vzdělání respondentů	38
Tabulka 6 Délka pedagogické praxe	39
Tabulka 7 Názor na další vzdělávání	40
Tabulka 8 Hlavní přínos vzdělávání	41
Tabulka 9 Využívání dalšího vzdělávání	42
Tabulka 10 Četnost forem dalšího vzdělávání	43
Tabulka 11 Četnost účasti výše uvedené formy dalšího vzdělávání	44
Tabulka 12 Spokojenost s nabídkami kurzů v rámci povolání	45
Tabulka 13 Kurzy a semináře, které by chtěli učitelé absolvovat	46
Tabulka 14 Formy vzdělávání z hlediska doby trvání	47
Tabulka 15 Využívání získaných poznatků dalšího vzdělávání v praxi	48
Tabulka 16 Vlastní financování výše uvedeného dalšího vzdělávání	49
Tabulka 17 Formy vzdělávacího programu, které učitelé upřednostňují	50
Tabulka 18 Využívání dalšího vzdělávání učitelů	51

SEZNAM PŘÍLOH

PI DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

FORMY DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ

Dobrý den.

Jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a v mé bakalářské práci se zabývám formami dalšího vzdělávání učitelů. Tento dotazník je zcela anonymní a bude sloužit k průzkumu vzdělávacích potřeb mezi učiteli základních škol.

Chtěla jsem Vás poprosit o vyplnění tohoto dotazníku. Děkuji Vám za Váš čas a ochotu.

Iveta Šmídová

1. Pohlaví
 - a) žena
 - b) muž

2. Věk
 - a) méně než 25
 - b) 25 – 39
 - c) 40 – 54
 - d) více než 55

3. Vaše nejvyšší doposud dosažené vzdělání
 - a) SŠ
 - b) VŠ – bakalářské
 - c) VŠ – magisterské
 - d) VŠ – doktorské
 - e) Jiné (uveďte):

4. Délka Vaší pedagogické praxe
 - a) do 5 let
 - b) 6 – 10 let
 - c) 11 – 20 let
 - d) 21 a více let

5. Co si myslíte o dalším profesním vzdělávání
 - a) není důležité
 - b) občas může být prospěšné
 - c) je žádoucí
 - d) jiný názor:

6. V čem Vy osobně vidíte hlavní přínos dalšího profesního vzdělávání (pokud Jste na otázku č. 5 odpověděl/a kladně)
- a) rozšíření odborných znalostí
 - b) doplnění dalších znalostí (např. jazykové, počítačové, výchovné atd.)
 - c) výměna zkušeností s kolegy
 - d) navázání nových kontaktů
 - e) jiné:
7. Využíváte možností dalšího vzdělávání
- a) ano
 - b) občas
 - c) ne (přeskočte otázky 8 a 9)
8. Nejčastěji využívám tyto formy dalšího vzdělávání (možnost více odpovědí)
- a) kurzy pořádané mimo školu
 - b) semináře pořádané mimo školu
 - c) konference, workshopy realizované mimo školu
 - d) kurzy pořádané v rámci školy
 - e) semináře pořádané v rámci školy
 - f) konference, workshopy realizované v rámci školy
 - g) jiné:
9. Výše uvedené formy dalšího vzdělávání se účastním
- a) min. 1 krát měsíčně
 - b) min. 1 krát za čtvrt roku
 - c) min. 1 krát za půl roku
 - d) min. 1 krát za rok
 - e) méně než jednou ročně
 - f) nepravidelně
 - g) neúčastním se
10. Vyhovují Vám, v rámci svého povolání, nabídky kurzů, seminářů, školení, přednášek atd.
- a) ano
 - b) ne
 - c) jiný názor:

11. Jaké kurzy nebo semináře byste chtěl/a absolvovat (možnost více odpovědí)

- a) odborné
- b) psychologické
- c) pedagogické
- d) motivační
- e) komunikační
- f) syndrom vyhoření

12. Jaká forma (z hlediska doby trvání) vzdělávání by Vám vyhovovala

- a) jednodenní
- b) vícedenní
- c) jiná (dopište):

13. Po absolvování dalšího vzdělávání v rámci školy získané poznatky

- a) využívám efektivně v praxi
- b) částečně využívám
- c) stěží někdy uplatním
- d) jiné:

14. Pokud byste si výše uvedené další vzdělávání musel/a financovat sám/sama

- a) ano, kdyby mě nabídka zaujala
- b) ano, ale jen z důvodu profesního využití v praxi
- c) spíše ne
- d) určitě ne
- e) jiný názor:

15. Kterou z následujících forem vzdělávacího programu upřednostňujete

- a) trénink (účastník je „cvičen“ trenérem)
- b) školení (účastník je informován lektorem)
- c) koučování („učí se učit se“)
- d) konzultace (je „instruován“ expertem)
- e) učení z vlastního výkonu (lektor přihlíží výkonu vzdělávaného)
- f) učení z výkonu lektora (vzdělávaný přihlíží výkonu lektora – demonstrace)
- g) jiná forma (uved'te):

16. Dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků využíváte (možnost více odpovědí)

a) prací na projektech

b) diskuzí a výměnou zkušeností s ostatními učiteli

c) studiem literatury

d) internetem

e) vzdělávacími programy v televizi

f) jiné (uved'te):

Dotazník vypracovala: Iveta Šmídová